

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Natálie Macháčková

PORUČENSTVÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Ondřej Frinta, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16. 12. 2016

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Dymokurech dne 16. 12. 2016

Natálie Macháčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu JUDr. Ondřejovi Frintovi, Ph.D., vedoucímu diplomové práce za cenné rady a připomínky při zpracování této práce.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	6
ÚVOD	7
1 HISTORICKÝ EXKURZ – NEJDŮLEŽITĚJŠÍ MILNÍKY	8
1.1 ŘÍMSKÉ PRÁVO	8
1.1.1 Tutela mulierum	8
1.1.1.1 Povolání do funkce	9
1.1.1.2 Povinnosti tutora	9
1.1.2 Tutela impuberum	10
1.1.2.1 Povolání do funkce	10
1.1.2.2 Povinnosti tutora	10
1.1.2.3 Dozor nad výkonem poručenství	11
1.1.3 Ukončení tutely	11
1.2 PRÁVO MĚSTSKÉ A ZEMSKÉ	12
1.2.1 Zemské právo	13
1.2.2 Městské právo	14
1.2.2.1 Poručenství v městském právu	15
1.2.2.2 Typologie poručníků	15
1.2.2.3 Povinnost převzít poručnictví, osoba poručníka	17
1.2.3 Poručenství v zemském právu	18
1.2.3.1 Typologie poručníků	18
1.2.4 Práva a povinnosti poručníků v právu městském a zemském	20
1.2.4.1 Vyhotovení inventáře	20
1.2.4.2 Povinnost určení	20
1.2.4.3 Povinnost péče o osobu poručenice	21
1.2.4.4 Správa sirotčího majetku	21
1.2.5 Ukončení poručenství	22
1.2.6 Dohled veřejné moci nad výkonem poručenství	23
1.3 VŠEOBECNÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	24
1.3.1 Typologie poručníků	25
1.3.2 Povinnost přijmout poručnictví, osoba poručníka	26
1.3.3 Práva a povinnosti poručníka	28
1.3.3.1 Péče o osobu poručenice	28
1.3.3.2 Správa jmění poručenice	29
1.3.4 Ukončení poručenství	30
1.3.4.1 Převzetí moci otcovské otcem	30
1.3.4.2 Nabytí zletilosti poručenecem	31
1.3.4.3 Propuštění poručníka z funkce	31
1.3.5 Povinnost převzít poručenství	32
1.4 ZÁKON O PRÁVU RODINNÉM A ZÁKON O RODINĚ	33
2 POJEM PORUČENSTVÍ, PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY	35
2.1 POJEM PORUČENSTVÍ	35
2.2 PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY	36
3 VZNIK PORUČENSTVÍ	40
3.1 PŘEDPOKLADY USTANOVENÍ PORUČNÍKA	40
3.2 JMENOVÁNÍ PORUČNÍKA DO FUNKCE	42
3.3 PROCESNÍ ASPEKTY JMENOVÁNÍ PORUČNÍKA	43
4 OSOBA PORUČNÍKA	46
4.1 ZÁKONNÉ POŽADAVKY NA OSOBU PORUČNÍKA	46
4.2 OSOBY ZPŮSOBILÉ K VÝKONU PORUČENSTVÍ	48
4.2.1 Fyzické osoby	48
4.2.2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
4.3 DALŠÍ VHODNÉ OSOBY DLE BGB	50
4.3.1 Úředníci a církevní služebníci	50

4.3.2.	<i>Sdružení</i>	51
4.4.	VŮLE RODIČŮ PŘI VÝBĚRU OSOBY PORUČNÍKA.....	52
4.5.	DOBROVOLNOST VÝKONU PORUČENSKÉ FUNKCE A JEJÍ DŮSLEDKY	55
5	ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	58
5.1.	SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	58
5.2.	ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	58
5.3.	ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ JAKO PORUČNÍK	58
5.3.1.	<i>Veřejný poručník</i>	59
5.3.2.	<i>Poručník jmenovaný soudem</i>	60
6	OBSAH FUNKCE PORUČNÍKA	62
6.1.	ZÁKONNÉ POVINNOSTI A PRÁVA PORUČNÍKA	64
6.1.1.	<i>Povinnost soupisu jmění</i>	64
6.1.2.	<i>Zastoupení dítěte</i>	65
6.1.3.	<i>Zprávy o osobě dítěte a o jeho vývoji</i>	67
6.1.4.	<i>Správa jmění dítěte</i>	68
6.1.5.	<i>Náklady a odměna ze správy jmění</i>	73
6.1.6.	<i>Povinnost předkládat účty ze správy jmění dítěte</i>	75
6.1.7.	<i>Povinnosti po skončení výkonu funkce poručníka</i>	76
7	DOHLED NAD VÝKONEM PORUČENSTVÍ	78
7.1.	DOHLÍŽEJÍCÍ PORUČNÍK	78
8	ZÁNİK PORUČENSTVÍ A PORUČENSKÉ FUNKCE	80
8.1.	ZÁNİK PORUČENSTVÍ	80
8.2.	ZÁNİK PORUČENSKÉ FUNKCE.....	82
	SEZNA POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	91
	RESUMÉ	94
	RESUMÉ	95
	KLÍČOVÁ SLOVA	96

SEZNAM ZKRATEK

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 ř.z., obecný občanský zákoník rakouský (<i>Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie</i>)
BGB	Německý občanský zákoník (<i>Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896</i>)
Důvodová zpráva	Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Listina	Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.)
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Práva městská	Práva městská Království českého z roku 1579
Ústava ČR	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZZŽS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

ÚVOD

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila jeden z institutů právní ochrany nesvéprávného nezletilého dítěte, poručenství. Poručenství je velmi starým institutem práva, což dokazuje mimo jiné i fakt, že zmínky o něm lze najít již v Chammurapiho zákoníku či v *Lex Duodecim tabularum*, tedy v Zákoně 12 desek. Poručenství je institutem rodinného práva, který má nejen na našem území staletou tradici.¹

Cílem této diplomové práce je jednak poukázat na nejdůležitější historické milníky, jež ovlivnily vývoj institutu poručenství na našem území a především pak přiblížit současnou právní úpravu poručenství v České republice s přihlédnutím k právní úpravě institutu poručenství ve Spolkové republice Německo.

Práci jsem rozdělila do 2 hlavních částí. Úvodní část práce věnuji nejdůležitějším kodifikacím, které dle mého názoru nejvíce ovlivnily vývoj institutu poručenství na našem území, Zákonem 12 desek počínaje a Všeobecným občanským zákoníkem konče. V závěru této kapitoly pak rovněž ve stručnosti shrnu i právní úpravu institutu poručenství přijatou na našem území po II. světové válce.

Ve druhé části, jež tvoří těžiště této práce, bude pojednáno o právní úpravě institutu poručenství v České republice s přihlédnutím k právní úpravě institutu poručenství ve Spolkové republice Německo (právní stav k 20. 10. 2016).

Osobně vnímám poručenství jako velmi užitečný institut rodinného práva, a to především z toho důvodu, že zajišťuje nesvéprávnému nezletilému dítěti, které se ocitlo z nejrůznějších důvodů bez osoby, jež o jeho osobu pečuje a toto a jeho zájmy zastupuje, potřebnou právní ochranu. Téma této diplomové práce jsem si zvolila nejen s ohledem na výše uvedené, ale rovněž s ohledem na skutečnost, že společnost nemá dle mého názoru o institutu poručenství příliš velké povědomí, což se mi mimochodem potvrdilo i při zpracovávání této práce.

Mezi metody, jež jsem při zpracování diplomové práce použila, lze zařadit především analýzu, studium odborné literatury, syntézu a komparaci.

¹ RADVANNOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 149

1 HISTORICKÝ EXKURZ – NEJDŮLEŽITĚJŠÍ MILNÍKY

1.1 Římské právo

Poručenství představuje, jak již bylo zmíněno výše, prastarý institut rodinného práva, který byl zakotven již v nejstarší kodifikaci římského práva datované do poloviny 5. století př. n. l., tedy v Zákoně 12 desek. Již staří Římané rozlišovali situace, kdy svéprávní, nikomu nepodřízení lidé nebyli schopni z nejrůznějších důvodů (ať už pro nedostatek věku či pro příslušnost k ženskému pohlaví) řádně spravovat své záležitosti a potřebovali tak pomoc okolí.² Pro takové případy znalo římské právo institut poručenství - *tutelu*, která měla dvě podoby – *tutela impuberum* (poručenství nad nedospělci) a *tutela mulierum* (poručenství nad ženským pohlavím). *Tutor* byl dle římského práva zpočátku ustanovován všem osobám, které nebyly schopné vojenské služby dle pravidla „*kdo nekoná vojenskou službu, nemá politická práva, a tudíž ani práva soukromá, která mají podobu práv politických*“,“³ pokud tyto nepodléhaly moci otcovské.

1.1.1 *Tutela mulierum*

Základním stavebním kamenem římské společnosti byla patriarchální rodina, v jejímž čele stál muž (*pater familias*) – hlava rodiny, jenž byl nadán rozsáhlou mocí nad lidmi, kteří patřili do jeho rodiny, především tedy nad ženou - manželkou s níž rodinu založil, dětmi a rovněž i nad lidmi cizími (zde jako příklad můžeme uvést manželky ženatých synů či otroky) a jenž byl jediným a výlučným vlastníkem rodinného majetku.⁴ Na základě shora uvedeného tedy můžeme konstatovat, že základním stavebním kamenem římské patriarchální rodiny byl muž, dospělý římský občan (občan starší 14 let), osoba *sui iuris* (tedy osoba nikomu nepodřízená). Ženy byly oproti mužům v římském právu považovány za stvoření lehkovážná, která nebyla schopna řádně a rozumně spravovat své záležitosti a hospodařit se svým majetkem. Výše uváděná lehkovážnost ducha žen, tzv. *levitas animi*, pak byla v Zákoně 12 desek

²Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 149

³SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 150

⁴Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 132

uváděna jako důvod pro zavedení *tutely mulierum*, tedy jakési „kontroly“ nad dospělými ženami. V této souvislosti je třeba připomenout, že ženy v římském právu podléhaly bez ohledu na svůj věk pravomoci muže – nejprve otce a poté manžela, případně poručníka, pokud nebyl ani jeden z výše jmenovaných, a to především proto, aby bylo ženino jednání kontrolováno, a aby tato v důsledku své lehkomyšlnosti nikomu nezpůsobila újmu.⁵

1.1.1.1. Povolání do funkce

Jak v případě poručenství nad nezletilci, tak i v případě *tutely mulierum* bylo možné *tutora* do funkce povolat třemi možnými způsoby, dle nichž pak římské právo rozlišovalo 3 druhy poručníků - *tutor testamentarius*, *tutor legitimus* a *tutor dativus*. První zmiňovaný byl, jak již sám název napovídá, povoláván do úřadu závětí (testamentem) nositele moci otcovské a byl určován osobám, které se po smrti nositele moci otcovské staly osobami *sui iuris* (tedy osobami moci otcovské nepodřízenými). *Tutor legitimus* nastupoval do funkce v případech, kdy nebyl určen poručník závětí a do funkce byl povoláván zákonem (*tutorem* býval v takovém případě jmenován příbuzný nezletilce či ženy). Pokud nebyl ustanoven ani jeden z výše zmíněných poručníků, jmenoval *tutora* úřad – *praetor* se souhlasem většiny *tribunů*.

Převzetí poručenství bylo v římském právu oproti naší současné právní úpravě považováno za občanskou povinnost, které mohla být osoba zproštěna pouze v zákonem stanovených případech, mezi něž byl řazen např. věk nad 70 let či větší počet vlastních dětí. Z poručenství byly rovněž vyloučeny osoby nezletilé, marnotratné, hluché, němé a dále také vojáci, mniši či biskupové.⁶

1.1.1.2. Povinnosti *tutora*

Povinnosti *tutora* ustanoveného ženám nebyly v římském právu tak rozsáhlé a náročné jako v případě poručenství nad nedospělci, a to především z toho důvodu, že *tutor* neměl nad osobou ženy žádná práva, rovněž nebyl správcem jejího majetku, nicméně na závažnější jednání, která žena vedla (např. uzavírání smluv, nastoupení dědictví apod.), musel dohlížet, případně taková jednání ženě schvalovat.

⁵ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 151

⁶ Tamtéž, s. 150

S rozkladem římské patriarchální rodiny se však začal význam *tutely mulierum* postupně vytrácet a upadat, a to především z toho důvodu, že se postavení žen začalo vyvíjet, ženy postupně získávaly větší společenskou nezávislost a i jejich hospodářské postavení se uvolňovalo. Později ženy získaly dokonce i právo samy si poručníky vybírat.⁷

1.1.2. Tutela impuberum

1.1.2.1. Povolání do funkce

Poručník nad nedospělcem byl do funkce povoláván stejně jako v případě *tutely mulierum* testamentem nositele moci otcovské, zákonem či byl do funkce jmenován *praetorem*.

Zpočátku byl nejčastěji do funkce *tutora* povoláván příbuzný nezletilého, později pak bylo poručenství považováno za zvláštní veřejný úřad. Obvykle se do funkce poručníka povolávala pouze jedna osoba, avšak římské právo nevyklučovalo ani možnost, aby bylo povoláno osob více. Tyto pak vedly správu poručenčova majetku buď společně a odpovídaly za její vedení solidárně, nebo jeden z poručníků byl ustanoven poručníkem jednajícím (tzv. *tutor gerens*) a ostatní na něho pouze dozírali (tzv. *tutores honorarii*).⁸

1.1.2.2. Povinnosti tutora

Základní povinností poručníka v případě *tutely impuberum*, kterou tento vykonával výlučně sám, bylo vedení správy poručenčova jmění. Poručník se dále částečně podílel i na výchově nedospělého a rovněž se staral o jeho osobu, i když výchova nedospělce byla z velké části svěřena především matce a dalším příbuzným poručenčence a poručník se na této podílel pouze formou zajišťování hmotných prostředků.⁹ Jak již bylo zmíněno výše, těžištěm *tutorových* povinností byla správa majetku nedospělého, kterou poručník „vykonával buď vlastním jménem jako náhradník, anebo poručenec jednal sám a tutor svou přítomností jen dodával jeho

⁷ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 151

⁸ Tamtéž, s. 149, 150

⁹ Tamtéž, s. 149

*jednání náležitou váhu.*¹⁰ Druhého případu, tedy součinnosti *tutora* a poručenec, se užívalo především tehdy, pokud byl poručenec již dospělejšího věku. Při součinnosti *tutora* a poručenec byla důležitá osobní přítomnost poručníka při jednání poručenec, neboť pouhý *tutorův* souhlas k určitému jednání jako v případě *tutely mulierum* v tomto případě nepostačoval.¹¹

Před nástupem do funkce ukládalo římské právo *tutorovi* povinnost pořídit inventář poručenecova majetku. Při samotné správě poručenecova jmění byl pak poručník povinen řídit se určitými obecně platnými zákonnými zásadami, např. měl povinnost „*poručenecův majetek ukládat ve venkovských pozemcích, [...] sám pro sebe nesměl od poručenec nic nakupovat, jeho peněž nesměl užívat, z poručenecova majetku nemohl nic darovat aj. Za škody, poručenecovi zlovolně nebo hrubou nedbalostí způsobené, odpovídal tutor podle Zákona 12 desek dvojnásobkem jejich hodnoty.*“¹²

1.1.2.3. Dozor nad výkonem poručenství

Stejně jako dnes i v římském právu podléhal výkon poručenství nad nedospělci vrchnímu dozoru moci veřejné, která tento vykonávala především při výběru osoby poručníka, při správě majetku nedospělého a rovněž i při ukončení *tutely impuberum*. Za zmínku rovněž stojí skutečnost, že vedle veřejné moci a členů rodiny nedospělce mohl kontrolovat výkon poručenecské správy kdokoli a v případě, že taková osoba zjistila nějaké nepravosti, mohla vymáhat nápravu u *praetora*.¹³

1.1.3. Ukončení *tutely*

Poručenství končilo, stejně tak jako dnes, smrtí poručenec či *tutora*, dospělostí poručenec, rovněž bylo možné poručníka funkce zbavit z moci úřední. Dospělosti dosahovali v římském právu dívky a chlapci odlišně, dívky již ve dvanácti letech, chlapci pak ve věku čtrnácti let. U dívek však byla *tutela impuberum* dosažením dospělosti nahrazena *tutelou mulierum*. Dosažení zletilosti tak nemělo pro dívky v případě *tutely* žádný význam. Vedle shora uvedených skutečností pak římské právo

¹⁰ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 150

¹¹ Tamtéž, s. 150

¹² Tamtéž, s. 150

¹³ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 146

rozeznávalo ještě jeden způsob ukončení poručenství, který v dnešní době neznáme, a to kapitisdeminuci *tutura* či poručence. Kapitisdeminuce představuje institut vyskytující se v římském právu, v moderních právních řádech bychom ji hledali marně, což je zapříčiněno především skutečností, že v římském právu byla právní osobnost člověka podmíněna trojím postavením a každý plnoprávný subjekt římského práva byl charakterizován trojím stavem – statusem *libertatis* (tzn., že člověk je svobodný), statusem *civitatis* (tj. příslušností k římské obci) a statusem *familiae* (tedy příslušností k některé z římských rodin). Pokud došlo ke změně kteréhokoli z výše uvedených stavů, došlo ke kapitisdeminuci.¹⁴ Tuto bychom mohli zjednodušeně charakterizovat jako proměnu právní osobnosti, a to z toho důvodu, že se „objevovala právní osobnost jiná, nová (např. při změně rodiny“¹⁵ – typickým příkladem kapitisdeminuce je provdání dcery, která se v důsledku sňatku podrobila moci manžela, dále se sem řadí též případy adoptce a např. i propuštění z moci otcovské), „anebo právní osobnost vůbec zanikla (při ztrátě svobody, event. i při ztrátě příslušnosti k obci).“¹⁶

Po ukončení *tutely impuberum* byli poručenec a poručník oprávněni podat k ochraně svých zájmů následující žaloby – *actio tutelae directa* a *actio tutelae contraria*. První zmiňovaná opravňovala poručence požadovat po poručníkovi vydání všeho, čeho tento „ze své funkce nabyl a na náhradu škody, kterou způsobil,“¹⁷ druhá pak chránila poručníka a umožňovala mu náhradu nákladů a zproštění břemen, které mu s výkonem poručenství vznikly.¹⁸

Právní úprava poručenství obsažená v římském právu následně podstatně ovlivnila další vývoj tohoto institutu, což je patrné především z výkladu týkajícího se dalších milníků ve vývoji poručenství zmíněných dále v této práci.

1.2. Právo městské a zemské

Další významný milník ve vývoji právní úpravy institutu poručenství představují kodifikace práva městského a zemského, jež upravovaly především poručenství nad sirotky. V této kapitole nejprve stručně uvedu právo zemské a městské, nastíním

¹⁴ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 69, 70

¹⁵ Tamtéž, s. 70

¹⁶ Tamtéž, s. 70

¹⁷ Tamtéž, s. 150

¹⁸ Tamtéž, s. 150

základní rysy jednotlivých typů poručenství dle práva zemského a městského a v závěru této kapitoly souhrnně pojednám o právech a povinnostech, jež byly s výkonem poručenství v zemském a městském právu spojeny.

1.2.1. Zemské právo

Zemské právo mělo na našem území po dlouhou dobu podobu práva zvykového a k jeho kodifikaci došlo až koncem 15. století přijetím Vladislavského zřízení zemského, přestože snahy o písemné zakotvení zemského práva lze vysledovat již za vlády Přemyslovců (zde lze jako příklad uvést např. Horní zákoník Václava II. či *Maiestas Carolina* Karla IV.).¹⁹ První platnou kodifikací zemského práva bylo na našem území výše zmiňované Vladislavské zřízení zemské, jež bylo zemským sněmem přijato v roce 1500 a v roce 1502 pak potvrzeno panovníkem. Na Moravě došlo ke kodifikaci práva zemského až v roce 1535, kdy bylo přijato Zemské zřízení Markrabství moravského. Vrchol ve vývoji zemského práva v Čechách a na Moravě pak představuje Obnovené zřízení zemské z roku 1627, resp. 1628, jež bylo pro Čechy novelizováno v roce 1640 a pro Moravu pak o deset let později, a jež vedle práva ústavního upravovalo rovněž i další oblasti práva (především právo procesní, správní, trestní, majetkové, dědické, rodinné a další). Obnovené zřízení zemské vycházelo jednak ze starších zemských zřízení a rovněž i z Práv městských Království českého z roku 1579 (dále také jako „Práva městská“), neboť recipovalo některé jejich články.

Vedle platných kodifikací zemského práva vznikala rovněž i soukromá sepsání práva zemského, která však neměla statut oficiálně veřejnou mocí uznávaného zákoníku, neboť tato vznikala především za účelem usnadnění orientace soukromých subjektů ve složitostech a detailech soudního procesu.²⁰ Jako příklad soukromých sepsání práva zemského můžeme uvést např. Rožmberskou knihu (ze 13. - 14. století), Práva zemská česká Ondřeje z Dubé (z přelomu 14. a 15. století). Za nejvýznamnější soukromé sepsání práva zemského je pak považována sbírka Viktorína Kornela ze Všehrd O právech, sudiech a o dskách země české knihy devatery.²¹

¹⁹ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 30

²⁰ Tamtéž, s. 31

²¹ Tamtéž, s. 31-33

1.2.2. Městské právo

Městské právo se na našem území do roku 1579 vyznačovalo značným právním partikularismem, jehož původ lze spatřovat především ve skutečnosti, že si města na základě privilegií, která jim byla udělována při jejich založení, vytvářela právo vlastní. Navzdory shora uvedené skutečnosti však jednotlivá městská práva vykazovala určité podobné rysy, a to především s ohledem na skutečnost, že se od některých práv měst, především těch, v nichž sídlila vrchní stolice, kam města posílala svá odvolání, jiná města při tvorbě práva inspirovala, či od těchto své právo odvozovala. Na základě podobných rysů jednotlivých městských práv je pak možné města rozdělit do určitých právních „rodin“ (oblastí), přičemž odborná literatura mezi nejvýznamnější právní oblasti městského práva na našem území řadí zejména právo měst Brna a Jihlavy, a to především z toho důvodu, že tato podstatným způsobem ovlivnila téměř veškerá městská práva v českých zemích, s výjimkou měst, která spadala pod tzv. právo sasko-magdeburské.²² Na základě shora uvedeného tedy můžeme shrnout, že byl vývoj městského práva na našem území významně ovlivněn především městským právem brněnsko-jihlavským, rovněž však i právem sasko-magdeburským. Pozoruhodné je, že ačkoli bylo právo sasko-magdeburského užíváno na velké části území Čech a Moravy (např. Litoměřice, Ústí nad Labem, Česká Lípa, Trutnov, Děčín, Nymburk, Mladá Boleslav, Mělník, Rakovník, Hradec Králové, Olomouc, Šumperk, Prostějov), neovlivnil tento právní systém unifikaci městského práva na našem území nijak výrazně.²³

Nejnámější kodifikací a rovněž i vrcholem vývoje městského práva na našem území jsou Práva městská Království českého, kodifikace z 16. století, za jejichž autora je označován Pavel Kristiána z Koldína, jenž stál v čele komise, která výše uvedený zákoník připravovala. Shora uvedená kodifikace městského práva byla přijata zemským sněmem a následně potvrzena císařem Rudolfem II. v roce 1579 (na Moravě však zprvu platila pouze subsidiárně, a až v roce 1697 se i zde stala jediným platným městským právem) a její poslední část zůstala platná až do roku 1811, tedy do přijetí Všeobecného

²² SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 18 a 19

²³ Tamtéž, s. 27

občasného zákoníku.²⁴ S ohledem na shora uvedené se v rámci úpravy poručenství v právu městském zaměřím především na právní úpravu obsaženou v Právech městských.

V průběhu 18. století, za vlády panovníků Josefa I., Marie Terezie a Josefa II., se pak následně z práva zemského a městského začalo oddělovat právo trestní a občanské, čehož jsou důkazem např. *Constitutio Criminalis Theresiana* a Všeobecný občanský zákoník.²⁵

1.2.2.1. Poručenství v městském právu

Institut poručenství je v Právech městských upraven v samostatné kapitole, jež je rozdělena do 34 článků. První článek kapitoly pojednávající o poručenství obsahuje definici tohoto institutu, v dalších člancích se pak Práva městská věnují typologii poručníků, charakteristice jednotlivých typů *tutely*, právům, povinnostem a konkrétním problémům při správě poručenčova majetku.

Práva městská definovala poručenství jako „ochranu, moc a vrchnost nad osobou svobodnou, k opatrování a k obhajování té osoby, kterážby pro mladost a věk svůj dětinský a nedospělý ani sama sebe, ani věci svých opatřiti a ochrániti nemohla, od práva stvrzená a daná.“²⁶ Z výše uvedené definice je tedy zřejmé, že důvodem pro ustanovení poručníka byla ochrana a opatrování sirotků, kteří se pro svůj nízký věk a nedospělost nebyli schopni postarat o sebe samého a o svůj majetek a tento a svou osobu účinně ochránit. V právu městském, potažmo i zemském se oproti římskému právu ustanovoval poručník pouze nezletilým jedincům, nikoli ženám.

1.2.2.2. Typologie poručníků

Práva městská recipovala typologii poručníků z práva římského a rozeznávala následující 3 typy poručníků – pokrevní po meči (*tutores legitimi*), nařízení kšaftem (*tutores testamentarii*) a poručníci od práva volení a sirotkům daní (*dativi per inquisitionem judicis*). Shora uvedené typy poručníků od sebe odlišoval nejen způsob jejich ustanovení do funkce, ale především rozsah kompetencí, které jim byly při správě

²⁴ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 18

²⁵ Tamtéž, s. 34

²⁶ Jireček J. *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Kristiána z Koldína*, 5. Vydání. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1876, s. 144

sirotčího majetku svěřeny, stejně tak i míra dohledu městské rady. Zajímavostí je, že Práva městská uváděla *tutora legitimi* na prvním místě, tedy před *tutorem testamentarii*, kdežto ostatní systémy městského a zemského práva následovaly vzoru práva římského a upřednostňovaly poručníky zvolené otcem rodiny v testamentu.²⁷

Tutor legitimus byl vybírán městskou radou z řad pokrevních příbuzných pozůstalého sirotka, přičemž přednostně měl být vybrán nejbližší příbuzný z mužské linie. Práva městská však výslovně připouštěla možnost vybírat *tutora legitimi* i z řad pokrevních příbuzných v matčině linii především tehdy, pokud by byl pokrevní příbuzný v matčině linii sirotkovi příbuzným bližším, či pokud by pokrevní příbuzný po meči dostatečně neurčil majetek sirotka, či by nebyl schopen se o sirotka a jeho majetek dostatečně postarat.²⁸

Osoba *tutora testamentarii* byla určována nositelem moci otcovské v kšaftu. Práva městská následně rozlišovala *tutora* daného kšaftem na poručníka prostého a mocného poručníka otcovského. Mocný otcovský poručník byl zvláštním typem *tutora testamentarii*, přičemž zásadním znakem, jenž ho odlišoval od ostatních *tutorů* kšaftem nařízených, byla skutečnost, že měl nad sirotky „*takovou moc, jako vlastní otec sirotků, což v praxi znamenalo, že nemusel za statek ručit svým majetkem a zejména nebyl povinen nikomu [...] skládat z hospodaření se svěřeným majetkem počty, pokud sám dobrovolně nechtěl.*“²⁹ Rovněž měl právo sirotkům v pořízení pro případ smrti určit poručníky. Mocný otcovský poručník byl tedy nadán zvláštními pravomocemi, které ostatním poručníkům kšaftem nařízeným nenáležely. Dokonce ani nepodléhal ve výkonu své funkce dozoru městské rady.³⁰

V rámci úpravy týkající se *tutora testamentarii* rozlišovala Práva městská ještě jeden typ poručenství, a to *tutelu anomala*, když explicitně zakotvila oprávnění nositele moci otcovské určit v kšaftu jako poručníka svou manželku, tedy budoucí vdovu, která mohla dokonce zastávat i post mocného otcovského poručníka, pokud otec rodiny takovou vůli v pořízení pro případ smrti projevil. Pokud však vdova ve funkci poručníka se sirotčím majetkem špatně hospodařila, byla městská rada oprávněna tuto

²⁷ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 156

²⁸ Jireček J., *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Kristiána z Koldína*. 5. vydání. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 1876, s. 115

²⁹ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 160-161

³⁰ Tamtéž, s. 160-161

poručnické funkce zbavit a ustanovit poručníkem osobu jinou. Stejně tak tomu bylo i v případě, pokud se vdova znovu provdala, neboť jedině vdovský stav opravňoval matku dětí pobývat na sirotčím statku. Výslovným zakotvením *tutely anomola* Koldín ve své kodifikaci dle názoru historiků reagoval na běžnou praxi otců rodiny, kteří poručníkem velmi často jmenovali své manželky.

Poslední typ poručníka byl ustanovován v případech, kdy nebyl poručníkem ustanoven žádný z příbuzných sirotků a rovněž pokud tento nebyl určen nositelem moci otcovské v testamentu, nepořídila-li osoba pro případ smrti poslední vůli vůbec nebo pokud se kšaft nenašel či nebyl platně pořízen.³¹

1.2.2.3. Povinnost převzít poručnictví, osoba poručníka

Osoba, která byla za poručníka vybrána, měla dle Práv městských, stejně jako v právu římském, povinnost se této funkce ujmout. Oproti římskému právu však Práva městská nekonkretizovala důvody, pro které se osoba nemusela funkce ujmout, pouze takovéto osobě stanovila povinnost v dvoutýdenní lhůtě městské radě zdůvodnit, proč se poručníkem stát nemůže. Naproti tomu Práva městská (a stejně tak i další kodifikace městských práv) obsahovala poměrně detailní výčet osob, jež nebyly k výkonu funkce poručníka způsobilé (např. duchovní, osoby, které byly k sirotčímu majetku vázány dluhem či pokud poručník nebyl schopen svým majetkem určit sirotčí statek).

Práva městská upravovala jednak vlastnosti, kterými musela osoba poručníka oplývat, rovněž i podmínky, jež musel tutor splňovat (poručník musel být např. zakoupen ve městě, čímž byl zajištěn dohled městské rady nad poručníky). Mezi shora uvedené vlastnosti byly řazeny především „*dobrá pověst a způsobilost takový úřad zastávat, dále poctivost, pečlivost, spolehlivost a důvěryhodnost.*“³²

Do funkce poručníka měly být dle Práv městských jmenovány minimálně dvě osoby, s výjimkou případů, kdy byl ustanoven mocný otcovský poručník, které se o správu majetku dělily rovným dílem a nesly za sirotka stejnou odpovědnost. Pokud jeden ze jmenovaných poručníků zemřel, měli jeho dědici povinnost se se sirotky vypořádat.³³

³¹ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 157-158

³² Tamtéž, s. 163

³³ Tamtéž, s. 163

1.2.3. Poručenství v zemském právu

Definici poručenství v zemském právu přineslo až Obnovené zřízení zemské, jež *tutelu* definovalo jako „*moc a právo nad osobami svobodnými, k obhajování sebe samých a statku jim náležitého pro mladost věku aneb jinou slušnou příčinu nezpůsobnými.*“³⁴ Z výše uvedené definice je zřejmé, že je tato obdobná definici obsažené v Právech městských. Obnovené zřízení zemské však oproti Právům městským výslovně stanovilo, že dle českého práva neexistuje mezi poručníky a opatrovníky žádný rozdíl a rovněž dodávalo, že se poručenství vztahuje jak na statky, tak i na osoby.

1.2.3.1. Typologie poručníků

Stejně tak jako právo městské rozeznávalo rovněž i české a moravské zemské právo několik typů poručníků, konkrétně tři základní a dva zvláštní. Mezi základní typy *tutorů* byli řazeni

- poručník ustanovený otcem deskami, mocným listem, spolkem
- poručník přirozený (příbuzný) a
- poručník daný králem.

Zvláštní typ poručníka pak představovali poručníci volení sirotky samými a poručníci vybíraní ze sousedů (tento typ byl však znám pouze na Moravě).

Vývojově nejstarším základním typem poručenství bylo poručenství přirozené, avšak nejrozšířenějším a nejužívanějším typem *tutora* byl v právu zemském poručník ustanovený otcem deskami. Ustanoven deskami byl proto, že byla vůle otce o určení poručníka poznamenávána do zemských desek. Záznam do zemských desek byl však v zemském právu umožněn pouze osobě, jež v době zápisu otcovi vůle do zemských desek vlastnila deskový statek (tedy statek, který se zapisoval do zemských desek). Záznam otcovi vůle zůstával v platnosti i tehdy, pokud otec tento statek prodal či ho ze svého vlastnictví pozbyl jiným způsobem.³⁵ Zajímavostí je, že shora uvedeným způsobem mohl poručníka sirotkovi určit nejenom otec, ale „*každý, kdo žil v nedělu*

³⁴ KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík a Kohout, 1904, s. 11

³⁵ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 159-160

*s otcem a po jeho smrti se o sirotky staral, ať už se jednalo o strýce nebo bratra sirotků.*³⁶

Další kategorií poručníka ustanoveného otcem, kterého zemské právo rozeznávalo, byl poručník ustanovený mocným listem. Mocný list královský byla listina vydaná králem, jež především umožňovala tomu, kdo nemohl stanovit svým potomkům poručníka zápisem do zemských desek či takto učinit nechtěl, určit poručníka testamentem. Mocný list královský si však osoba musela nejprve opatřit a až poté mohla sepsat pořízení pro případ smrti. Dle výše uvedených forem ustanovení poručníka do funkce tedy zemského právo rozlišovalo poručníka ustanoveného otcem deskami a poručníka určeného mocným listem.³⁷

Zemské právo stejně tak jako právo městské znalo rovněž i poručenství přirozené, přičemž pro povolávání poručníků do funkce platila obdobná pravidla jako v právu městském.

Značnou nejednotnost však zemské právo vykazovalo v otázce žen poručnic. Dle starších právních úprav zemského práva mohli být poručníkem ustanoveni jak muži, tak i ženy, později však mohly být ženy jmenovány poručnicemi pouze v případě, pokud sirotci neměli bratra či strýce. Vstupem do manželství však žena, opět stejně jako v právu městském, poručnickou funkci ztrácela. Moravské zemské právo pak ženy coby poručnice nepřipouštělo vůbec a poručenství v takových případech vykonávali mužští příbuzní v ženské linii.

Tutores dativi, tedy poručníci králem daní, byli do funkce povolávání v případech, kdy otec dětem poručníka neurčil, nezůstala po něm vdova, či nežili-li žádní příbuzní sirotka, nebo pokud se tito nezaručili svým majetkem za sirotčí. *Tutores dativi* byli do funkce povolávání listem vydaným panovníkem, který bylo možné vložit do zemských desek, avšak tento vklad nebyl podmínkou jmenování osoby tutorem.³⁸

Jedním ze zvláštních případů poručenství, jež rozeznávalo zemské právo moravské, bylo poručenství sousedů, kteří se měli poručníky stát tehdy, pokud nežili či se nenašli žádní příbuzní sirotka. Tento typ poručenství měl dokonce přednost před poručníkem jmenovaným zemským hejtmanem. Zajímavostí bylo, že soused poručník

³⁶ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 160

³⁷ Tamtéž, s. 160

³⁸ Tamtéž, s. 161-162

získal v případě, že se sirotek nedožil zletilosti, právo nápadu dědictví. Právo nápadu však bylo podmíněno splněním povinnosti určení sirotčího majetku a splněním povinnosti sirotka se ujmout.³⁹

1.2.4. Práva a povinnosti poručníků v právu městském a zemském

1.2.4.1. Vyhotovení inventáře

Vyhotovení soupisu všech věcí zůstavších po nositeli moci otcovské (dále jen „inventář“), jež bylo prvním krokem, který bylo nutné provést před tím, než poručník nastoupil do funkce a ujal se správy sirotčího majetku, nebylo povinností poručníka, nýbrž veřejné moci. Práva městská stanovovala povinnost vyhotovit inventář pouze tehdy, pokud poručníky jmenovala veřejná moc (tedy v případech, kdy byl jmenován *tutor dativus per inquisitionem judicis*), ve skutečnosti však byly inventáře sepisovány vždy, vyjma případů, kdy byl ustanoven mocný otcovský poručník, jelikož tento oplýval zvláštními pravomocemi (viz podkapitola 1.2.3. Poručenství v městském právu). Stejná povinnost byla stanovena i v právech zemských.⁴⁰

1.2.4.2. Povinnost určení

Dalším nezbytným krokem nutným pro to, aby se mohla osoba stát poručníkem, bylo tzv. určení, tzn. „*povinnost pojistit vlastním majetkem sirotčí jmění*“,“⁴¹ které mělo podobu zástavy, rukojemství či ležení. Uručit sirotčí jmění musel každý poručník ve chvíli, kdy se sirotčího majetku ujímal, vyjma mocného otcovského poručníka a *tutora* daného králem nebo zemským soudem. Poručník však mohl být této povinnosti zproštěn otcem rodiny, pokud nositel moci otcovské projevil takovou vůli v testamentu.⁴²

³⁹ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 163

⁴⁰ Tamtéž, s. 168

⁴¹ Tamtéž, s. 172

⁴² Tamtéž, s. 172

1.2.4.3. *Povinnost péče o osobu poručenice*

Základními povinnostmi poručníka byla správa sirotčího majetku, péče o jeho osobu, výchova sirotka a zastupování nezletilce navenek. Městské i zemské právo stanovovalo poručíkovi povinnost starat se o osobu poručenice a vychovávat ho stejně jako dítě vlastní, což odlišuje právo městské a zemské od práva římského, neboť v římském právu se o výchovu poručenice starala především matka, či jiná ženská příbuzná. Poručník měl dále povinnost činit jménem poručenice veškerá právní jednání, chránit osobu sirotka a jeho majetek vůči komukoli, včetně jeho příbuzných. Zajímavostí bylo, že pokud chtěl někdo uplatit vůči poručenčovu majetku či jeho osobě jakýkoli nárok, měl povinnost se s tímto obrátit přímo na poručníka a tohoto případně žalovat.⁴³

1.2.4.4. *Správa sirotčího majetku*

Stěžejní povinností poručníka byla správa sirotčího majetku, s nímž tutor hospodařil v souladu se zájmy poručenice a jehož hodnota neměla být v průběhu poručenství snížena. Ke splnění výše uvedené povinnosti měl poručník řadu oprávnění, jako například právo vybírat zavedené nájmy, odvádět ze statku daně a další dávky, udržovat nemovitosti, zhodnocovat je opravami apod.. Co se týče dispozic se sirotčím majetkem, tak mocný otcovský poručník mohl s tímto nakládat libovolně, avšak i on byl povinen majetek poručenice spravovat v souladu s poručenčovými zájmy, naproti tomu dispoziční právo ostatních typů poručníků bylo omezeno především zákazem zastavení, prodeje či dlouhodobého pronájmu nemovitého majetku bez svolení veřejného úřadu.

Práva městská rovněž jako jediná výslovně poručníkovi zakazovala koupit od nezletilce jakoukoli část ze spravovaného majetku, a rovněž upravovala zákaz prodeje sirotčího majetku mezi poručníky, pokud jich bylo ustanoveno více, s výjimkou případů, kdy městská rada či městský soud shledaly, že by takový prodej přinesl nezletilci prospěch. V takovém případě však bylo zapotřebí, aby byl k výše uvedenému prodeji udělen souhlas.⁴⁴

⁴³ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 174-175

⁴⁴ Tamtéž, s. 177-180

Zvláštností je, že zemské právo, ani brněnské právo městské neupravovaly povinnost poručníka vést o spravovaném majetku pravidelné účetnictví. Naproti tomu Práva městská tuto povinnost ukládala všem typům poručníků, samozřejmě s výjimkou mocného otcovského poručníka. Tyto účty byly předkládány úřadům veřejné moci a v případě, že sirotek dosáhl dospělosti (chlapec věku 18 let a dívka 15 let), pak měl poručník povinnost účty předkládat dospělému sirotkovi, dokud nedošlo k předání svěřeného majetku. Shora uvedené se však neuplatnilo, pokud například otec rodiny vyjádřil ohledně vedení účetnictví v testamentu jinou vůli a rovněž tehdy, pokud úřad moci veřejné shledal, že sirotek, ač dosáhl zletilosti, ještě není připraven a schopen majetek spravovat sám. Povinnost předkládat průběžné účty nebyla stanovena pouze za účelem kontroly hospodaření, nýbrž účetnictví bylo rovněž užito jako podklad pro závěrečné vyúčtování při skončení poručenství.

V případě, že tutor spravovaný majetek znehodnotil či vlastní vinou poškodil, pak měl povinnost škodu sirotkovi nahradit, s výjimkou případů, kdy byla škoda způsobena nešťastnou náhodou či neúmyslně. Na druhou stranu byl poručník oprávněn si ze spravovaného majetku odečíst veškeré výdaje, které vynaložil v souvislosti se správou sirotčího majetku a v souvislosti s péčí o osobu nezletilce.

Tutor byl rovněž povinen při skončení poručenské správy předložit závěrečné vyúčtování. Výše uvedená povinnost však neplatila pro všechny typy poručníků stejně, opět byl od této osvobozen mocný otcovský poručník, jelikož tento měl právo závěrečné vyúčtování předložit, nikoli povinnost.⁴⁵

1.2.5. Ukončení poručenství

Důvody skončení poručenství lze rozdělit na důvody vyskytující se na straně sirotka (dosažení plnoletosti dítěte či jeho smrt) a důvody na straně poručníka. Dle práva zemského mezi druhé zmiňované náležely následující skutečnosti:

- smrt poručníka,
- sesazení a odvolání poručníka z funkce na základě rozhodnutí zemského soudu či panovníka v případě, že svou funkci nevykonával dobře,
- zločinné jednání poručníka proti králi nebo zemi,

⁴⁵ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 185-191

- poručník přestal splňovat nároky na osobu tutora kladené.

Pro vdovy poručnice pak byl důvodem odvolání z funkce jejich sňatek. Podobné důvody pro ukončení poručenství ležící na straně poručníka pak upravovalo i právo městské.

Dosáhl-li sirotek dospělosti, bylo-li provedeno vyúčtování a poručníkem spravovaný majetek byl předán do správy poručenci, měl poručník právo žádat, aby jej sirotek propustil z funkce. Dle zemského práva se toto mělo učinit před zemským soudem a „o předání majetku zpět do rukou sirotka měl být učiněn záznam do zemských desek.“⁴⁶ Práva městská pak požadovala, aby bylo jednání učiněno před úřadem, městskou radou či soudem, a aby o tomto byl pořízen zápis v městských knihách.⁴⁷

1.2.6. Dohled veřejné moci nad výkonem poručenství

V městském i zemském právu je podobně jako v právu římském zřetelný vliv veřejné moci (městské rady případně městského soudu v právu městském, a zemského soudu v případě práva zemského) na institut poručenství. Ze shora uvedeného výkladu je patrné, že veřejná moc ovlivňovala v některých případech poručenství konkrétní osoby ještě před vznikem poručenské funkce, neboť v případech, kdy nebyl *tutor* určen testamentem otce rodiny, vybíral konkrétní osobu poručníka některý z úřadů zastupující veřejnou moc.

Před svěřením majetku do správy poručníka byl zástupci veřejné moci pořizován inventář pozůstalosti, který byl zanášen do městských, případně zemských knih. Veřejné moci byl rovněž svěřen dohled nad správou sirotčího majetku, který zahrnoval například oprávnění veřejné moci udělovat souhlas k prodeji, zastavení, dlouhodobému pronájmu sirotčího majetku a kontrolovat účetnictví ohledně sirotčího majetku, které měl poručník povinnost vést. V souvislosti s ukončením poručenství pak veřejná moc kontrolovala závěrečné vyúčtování, finanční vyrovnání mezi poručníkem a sirotkem, rovněž i předání spravovaného majetku ze strany poručníka sirotkovi.

Práva městská rovněž stanovila městské radě po skončení poručenství nad zletilým sirotkem povinnost na tohoto po převzetí majetku dohlížet. Pokud městská rada

⁴⁶SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 189

⁴⁷ Tamtéž, s. 192, 193

zjistila, že dospělý sirotek nakládá s majetkem nezodpovědně, pak měla oprávnění tohoto „vsadit do vězení či ho dočasně vypovědět z města a majetek po dobu spravovat sama.“⁴⁸

Dohled nad výkonem poručenství však nevykonávala pouze veřejná moc, nýbrž Práva městská stanovila, že kdokoli, kdo zaregistroval, že poručník nevykonává správu majetku korektně a v zájmu sirotka, byl oprávněn nahlásit takovou skutečnost městské radě.

Práva městská rovněž obsahovala úpravu, dle níž mohli být poručníkovi ustanoveni tzv. *tutores honorarii* – osoby, jež měly poručníkovi při výkonu funkce pomáhat a dohlížet na něho. *Tutores honorarii* byli vybíráni městskou radou s výjimkou případů, kdy byli tito stanoveni otcem rodiny v testamentu (většinou bývali *tutores honorarii* ustanoveni ku pomoci vdovám poručnicím). *Tutores honorarii* vykonávali ve vztahu ke všem typům poručníků, s výjimkou mocného otcovského poručníka, jakýsi vrchní dozor nad výkonem poručnictví a nelze je pokládat za poručníky ve shora uvedeném slova smyslu. Funkci *tutores honorarii* měli zastávat vždy dva členové městské rady, kterým byla stanovena povinnost poručníkům při výkonu poručnictví pomáhat, radit, upozorňovat je na nedostatky v hospodaření se sirotčím majetkem, v případě vyskytnuvšího se problému sjednávat nápravu, výjimečně mohli dokonce poručníka sami odvolat a jmenovat na jeho místo jinou osobu. Úpravu *tutores honorarii* lze považovat za raritu, neboť se krom Práv městských v zemském a městském právu nikde jinde nevyskytovala.⁴⁹

1.3. Všeobecný občanský zákoník

Ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811 (dále také jako „ABGB“), který nabyl účinnosti 1. 1. 1812, a jenž byl po vzniku samostatného československého státu recipován do československého právního řádu zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, bylo poručenství spolu s opatrovnictvím upraveno v rámci dílu prvního - O právu osobním, v hlavě IV., jež byla pojmenována O poručenství a opatrovnictví, přičemž poručenství bylo v rámci této hlavy upraveno

⁴⁸ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 191

⁴⁹ Tamtéž, s. 148

v bezmála stovce paragrafů. Výše uvedené instituty, tedy poručenství a opatrovnictví, ABGB explicitně rozlišoval, neboť poručníkovi stanovil především povinnost pečovat o osobu nezletilého a spravovat jeho jmění a opatrovníkovi pak povinnost pečovat o záležitosti osob, které jsou z jiného důvodu nežli z nezletilosti nezpůsobilé tyto samy spravovat. Jako hlavní důvod pro poskytnutí zvláštní ochrany v podobě poručenství byla v ABGB uváděna neschopnost nezletilého dítěte, které se nenacházelo v otcovské péči, obstarat své záležitosti.

Nastala-li situace, která vyžadovala, aby byl nezletilému dítěti ustanoven poručník, byli příbuzní nezletilého a jiné nezletilci blízké osoby povinni učinit o takovéto skutečnosti soudu oznámení. Stejná povinnost byla rovněž uložena i politické vrchnosti a občanským a duchovním představeným obcí.⁵⁰

1.3.1. Typologie poručníků

V otázce typologie poručenství následoval ABGB vzoru městského a zemského práva a dle způsobu povolávání tutorů do funkce rozlišoval poručníky testamentární, zákonné a soudní. Přednostně měly být do funkce poručníka jmenovány osoby určené otcem, později i matkou, nezletilého (tzv. poručník testamentární), dále pak příbuzní sirotka (tzv. zákonní poručníci), u nichž ABGB určoval pořadí, v němž se osoby měly poručníkem stát (v prvé řadě mělo být poručenství svěřeno otci otce nezletilého, poté matce, následně matce otce nezletilého a nakonec následovali další příbuzní z mužského pokolení) a v poslední řadě přicházely v úvahu osoby cizí, které nebyly s nezletilým nikterak pokrevně příbuzné a které byly vybírány soudem (tzv. poručník soudní).⁵¹

Později v důsledku novel rozlišoval Všeobecný občanský zákoník navíc ještě další dvě formy poručenství, a to poručenství ústavní a hromadné (z povolání). Ústavní poručenství přicházelo v úvahu v případech, kdy se nezletilý, který neměl nemovitý a ani rozsáhlý movitý majetek, nacházel v donucovací pracovně, polepšovně, či v soukromém nebo veřejném ústavu věnujícím se výchově. V takovém případě nemusel

⁵⁰ Ustanovení § 187-189 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁵¹ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s.166, 167
Ustanovení § 196, 198 a 199 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

být nezletilému tutor ustanován, jelikož práva a povinnosti poručníka náležely osobě stojící v čele ústavu či jiné výše uvedené instituce. Stejně tomu bylo i tehdy, pokud byl nezletilý sice vychováván v rodině, avšak jeho výchova podléhala dozoru představenstva ústavu. Oproti tomu hromadné poručenství bylo vykonáváno vhodným orgánem veřejné správy či sdružením pro ochranu mládeže a přicházelo v úvahu především tehdy, pokud nebyla nalezena jiná vhodná osoba způsobilá vykonávat funkci poručníka.⁵²

1.3.2. Povinnost přijmout poručnictví, osoba poručníka

Jakmile se soud dozvěděl o skutečnosti, že je potřeba nezletilci poručníka ustanovit, měl tak učinit z moci úřední. Osoby ustanovené poručníkem byli následně povinny tuto funkci přijmout.

Všeobecný občanský zákoník explicitně neupravoval podmínky, které by měla osoba, jež měla být poručníkem ustanovena, splňovat, nicméně obsahoval řadu ustanovení pojednávajících o překážkách bránících převzetí a výkonu poručenské funkce, z nichž lze nároky kladené na osobu tutora implicitně dovodit. K výkonu poručenství nebyly dle ABGB způsobilé především osoby nezletilé, dále ti, kteří nebyli schopni obstarávat své vlastní záležitosti, ať už v důsledku tělesné či duševní vady či z jiných příčin, rovněž osoby, od nichž nebylo možné očekávat řádnou výchovu sirotka či řádnou správu jmění a zpravidla i příslušníci řeholních řádů a cizinci. Co se týče trestněprávně odsouzených osob, rozhodoval u těchto o jejich způsobilosti k převzetí úřadu poručníka případně o jeho ztrátě poručnický soud. Ze shora uvedeného tedy můžeme výkladem *a contrario* dovodit, že poručníkem se mohla stát především osoba zletilá, schopná obstarávat své vlastní záležitosti a rovněž schopná sirotka řádně vychovávat a spravovat jeho jmění.

Poručníkem rovněž nemohla být (stejně tak jako dnes) ustanovena osoba, kterou otec, později i matka (která byla oprávněna tutora povolat), výslovně z poručenství vyloučili, dále osoba, která byla s nezletilým ve sporu, či pokud mezi rodiči nezletilého

⁵² Ustanovení § 207, 208 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcmi#> [cit. dne 15. 12. 2016]

a takovou osobou, případně mezi takovou osobou a nezletilcem, existoval nepřátelský vztah.⁵³

V důsledku novel ABGB následovně výslovně umožňoval převzít poručenkou funkci rovněž i ženám, avšak tyto tak mohly učinit pouze se souhlasem manžela, s výjimkou případů, kdy měla být žena ustanovena poručnicí svému vlastnímu dítěti, manžel takovéto ženy byl prohlášen za duševně chorého, manželství bylo rozvedeno, či pokud nebyl pobyt manžela znám. V souvislosti s výše uvedeným je rovněž vhodné zmínit, že ačkoli byl výkon poručenství ženám umožněn, měl být k ženě poručnicí v zákonem stanovených případech ustanoven ještě jakýsi spoluporučník, tedy muž, jehož základní povinností bylo ženě při výkonu funkce tutora radit a pomáhat jí. Spoluporučník byl ženě přidělen například tehdy, pokud o to sama požádala, či v případě rozsáhlé a složité správy jmění poručenčova majetku, nebo pokud učinil takový projev vůle otec v posledním pořízení. Spoluporučník byl vybírán na základě projevené vůle zesnulého otce, a pokud tuto pořízení pro případ smrti neobsahovalo, pak na základě návrhu poručnice či příbuzných nezletilého. V případě, že se žena poručnice poručenské funkce vzdala či pokud přestala být způsobilou, pak byl většinou poručníkem nezletilého ustanoven na místo ženy tento spoluporučník. ABGB tedy povolil ženám funkci poručníka zastávat legitimně.⁵⁴

Na druhou stranu však ABGB obsahoval rovněž i výčet osob, které nemohly být k převzetí a výkonu poručenství nuceny, avšak mohly poručenství převzít dobrovolně. Mezi takové osoby patřili např. duchovní, vojáci, veřejní úředníci, osoby starší 60 let, dále osoby pečující o pět a více dětí. Později byl okruh shora uvedených osob rozšířen o ženy (vyjma matky a babičky) a osoby, které by funkci poručníka vykonávaly z důvodu vzdálenosti svého bydliště od poručenského soudu se značnými náklady.⁵⁵

Jelikož ABGB preferoval, aby byla výchova nezletilce a správa jeho majetku svěřena jedné osobě, stanovil vyvratitelnou domněnku, dle níž se předpokládalo, že

⁵³ Ustanovení § 190-192, 194 a 200 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcmi#> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁵⁴ Ustanovení § 193, 211, 212 a 215 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcmi#> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁵⁵ Ustanovení § 195 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

určil-li otec opatrovníkem majetku nezletilého určitou osobu, pak chtěl této rovněž svěřit i výchovu a dozor nad osobou nezletilého.⁵⁶

1.3.3. Práva a povinnosti poručníka

Všeobecný zákoník občanský upustil oproti právu městskému a zemskému od povinnosti poručníka zaručit při nástupu do funkce svým vlastním majetkem majetek poručenice. K převzetí funkce tutora nově postačovalo, aby osoba, jež měla být poručníkem jmenována, složila před poručenským soudem slib, v němž se zavazovala vést nezletilého k počestnosti, ctnosti, vychovat ho v řádného občana, zastupovat jej, spravovat jeho majetek a dodržovat při tom zákony.

Povinnost veřejné moci vyhotovit soupis majetku nezletilého a jeho odhad před předáním jmění poručenice do správy poručníka byla i nadále zachována, a to dokonce i tehdy, pokud se majetek nezletilce nacházel v cizině. V takovém případě byl poručenský soud povinen požádat soud země, v níž se tento majetek nacházel, o vyhotovení jeho soupisu a odhadu.⁵⁷

1.3.3.1. Péče o osobu poručenice

Přijetím ABGB došlo k oddělení správy poručeniceva majetku a jeho výchovy, neboť ABGB výslovně stanovil, že starost o výchovu nezletilce a o jeho osobu je svěřena především matce a správa majetku poručníkovi. Tutorovi však povinnost a právo starat se o výchovu nezletilce náležela i nadále a to především s ohledem na skutečnost, že v důležitých záležitostech týkajících se výchovy poručenice byl poručník povinen si vyžádat svolení poručenského soudu. Právu tutora starat se o výchovu nezletilce pak odpovídala povinnost poručenice chovat se k poručníkovi s úctou a poslušností, na druhou stranu byl poručenec oprávněn si u soudu či nejbližších příbuzných v případě, že tutor jakkoli zneužíval svého postavení a moci či zanedbával

⁵⁶ Ustanovení § 209 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud. ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁵⁷ Ustanovení § 205, 222 a 225 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

své povinnosti, stěžovat. V případě nekázně poručenice měl i tutor právo dovolávat se u soudu, aby tento nekázní učinil za dost.⁵⁸

1.3.3.2. *Správa jmění poručenice*

Všeobecný zákoník občanský obsahoval celkem podrobnou úpravu správy jmění poručenice. Základní povinností poručníka při správě jmění poručenice bylo vykonávat tuto s péčí řádného a pilného hospodáře a nést při ní rovněž i odpovědnost za své zavinění.

Všeobecný zákoník občanský rovněž celkem podrobně upravoval i způsoby nakládání s jednotlivými složkami poručencova jmění. S movitým majetkem měl tutor nakládat především tak, že klenoty, dlužní úpisy a jiné důležité listiny měly být odevzdány do soudní úschovy, hotové peníze, které nebyly užity na výchovu sirotka a k řádnému provozu hospodářství, měly být prvně použity k úhradě dluhů či k jiné užitečné potřebě, případně uloženy u veřejných pokladen apod.. S nemovitým majetkem byl poručník oprávněn nakládat pouze se souhlasem příslušného poručnického soudu, prodat jej pak bylo možné pouze v případě nouze, či pokud byl prodej učiněn ku prospěchu nezletilce, samozřejmě opět pouze s přivolením soudu. Rovněž i jiná právní jednání týkající se spravovaného majetku (např. odmítnutí dědictví, zcizení statků, uzavření pachtovní smlouvy, postoupení pohledávky, provozování či zrušení továrny, obchodu či živnosti) byl poručník oprávněn činit pouze se souhlasem soudu. S majetkem byl oprávněn vedle poručníka nakládat i nezletilý poručenec, který však i nadále potřeboval ke zcizení svého majetku či k převzetí závazku, schválení poručníka, naopak nabývání majetku poručencem schválení poručníkem nevyžadovalo.⁵⁹

I nadále byla zachována povinnost poručníků vést o správě poručencova majetku účty a tyto pravidelně (zpravidla jednou ročně) předkládat poručenskému soudu ke kontrole. Nově však byla příslušnému poručenskému soudu stanovena povinnost tutorem předložené účty kontrolovat a v případě zjištění pochybení povinnost tyto

⁵⁸ Ustanovení § 216-218 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁵⁹ Ustanovení § 228-230, 232 a 233 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

odstranit a případně zjednat nápravu. Povinnost vést účty mohla být poručníkovi zůstavitelem v pořízení pro případ smrti prominuta a nově tak mohl učinit i poručenský soud a to především v případě, že majetek poručenice nebyl tak rozsáhlý a příjem plynoucí ze sirotčího jmění nepřesahoval výdaje na výživu, zaopatření a výchovu dítěte.

Při ukončení poručenství byl poručník povinen předložit poručnickému soudu závěrečné vyúčtování. Spravovaný majetek byl pak poručník povinen dle způsobu ukončení poručenství předat buď poručenci, který nabytí zletilosti, či novému poručníkovi.⁶⁰

1.3.4. Ukončení poručenství

Všeobecný zákoník občanský explicitně upravoval následující skutečnosti vedoucí k ukončení poručenství:

- smrt poručenice,
- převzetí moci otcovské otcem, kterou tento nabytí v důsledku pomnutí překážky, díky níž moc otcovskou pozbyl,
- nabytí zletilosti poručením,
- propuštění poručníka z funkce tutora (z moci úřední či na základě žádosti poručníka).⁶¹

1.3.4.1. Převzetí moci otcovské otcem

Jako jeden z důvodů ukončení poručenství bylo v ABGB uváděno převzetí moci otcovské otcem, kterou tento nabytí v důsledku pomnutí překážky, díky níž moc otcovskou původně pozbyl. Dle ABGB mohl otec moc otcovskou ztratit v případě, že pozbyl rozumu, byl prohlášen za marnotratného, odsouzen pro zločin k trestu odnětí svobody na dobu delší jednoho roku či byl více jak jeden rok nepřítomen a nepodal o svém pobytu zprávu.⁶²

⁶⁰ Ustanovení § 238-239, 262-263 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁶¹ Ustanovení § 249-253 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁶² Ustanovení § 176 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

1.3.4.2. Nabytí zletilosti poručenecem

Všeobecný zákoník občanský obsahoval ohledně nabytí zletilosti poručenecem poměrně zajímavou úpravu. Zletilosti se dle ABGB nabývalo dosažením věku 24 let (později byla věková hranice zletilosti snížena na věk 21 let). Dle ABGB však mohl poručenec nabytí zletilosti i dříve, konkrétně rozhodnutím poručenského soudu o prominutí let. Poručenský soud byl oprávněn o prominutí let rozhodnout na základě posudku poručníka, avšak pouze v případě, že nezletilec dosáhl věku 18 let. Naopak dosažením věku 18 let nebylo rozhodnutí soudu podmíněno tehdy, pokud byl poručenci příslušným úřadem povolen provoz obchodu či živnosti. S prominutím let pak byly spojovány veškeré právní následky zletilosti - poručenec se tedy stával svéprávným a poručenství končilo.

Nabytím zletilosti poručenecem však poručenství vždy končit nemuselo, neboť ABGB umožňoval poručenskému soudu *tutelu* z moci úřední prodloužit. Mezi důvody ospravedlňující prodloužení trvání poručenství řadil ABGB především marnotratnictví poručenecem, tělesné či duševní vady či jinou důležitou skutečnost, pro kterou nemohl poručenec zcela samostatně spravovat své záležitosti. K prodloužení trvání *tutely* tedy docházelo především tehdy, pokud by ukončení poručenství vedlo ke škodě poručenecem.

Trvání poručenství bylo možné prodloužit jak na dobu neurčitou, tak i na dobu určitou. K prodloužení trvání poručenství však bylo zapotřebí, aby bylo rozhodnutí soudu ohledně prodloužení vyhlášeno veřejně v přiměřené době před nastoupením zletilosti poručenecem.⁶³

1.3.4.3. Propuštění poručníka z funkce

Všeobecný zákoník občanský rozeznával případy, kdy poručenský soud osobu z funkce tutora propouštěl z moci úřední (např. tutor při výkonu poručenství porušoval stanovené povinnosti, ukázal se neschopným, vyšly najevo okolnosti, které by osobě ze zákona bránily funkci tutora převzít, či pokud byl ustanoven zůstavitelem pouze na čas a tento čas vypršel) či na základě žádosti poručníka. Poručník byl oprávněn žádat soud o zproštění funkce *tutora* zejména v případě, že během poručenství nastaly zákonné

⁶³ Ustanovení § 21, 174 a § 251 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

důvody osvobozující poručníka od převzetí funkce, důvody vylučující tohoto z funkce poručníka (vylučující způsobilost být ustanoven poručníkem) a rovněž v případě, že byla nalezena jiná osoba pro výkon funkce poručníka vhodnější.⁶⁴

V případě žen poručnic mohl poručenský soud tuto z poručenství propustit, odvolal-li její manžel souhlas, aby tato poručenství vykonávala, či pokud se žena poručnice znovu provdala. Rovněž mohl soud propustit osobu z poručenství na žádost matky či bratra, kteří dosáhli zletilosti, avšak v době ustanovení poručníka zletilí nebyli. Matka či bratr pak byli spolu s žádostí o propuštění určité osoby z funkce poručníka oprávněni žádat, aby byli sami poručníkem ustanoveni.

V případě úmrtí poručníka či jeho propuštění z funkce musel být nezletilému ustanoven poručník jiný.⁶⁵

1.3.5. Povinnost převzít poručenství

Všeobecný zákoník občanský (stejně tak jako právo římské, městské a zemské) považoval převzetí funkce poručníka za zákonnou povinnost. Pokud se osoba poručníkem stát nechtěla, pak musela uvést konkrétní důvody, které jí k převzetí poručnické funkce bránily.

Shodným prvkem s právem městským a zemským byla rovněž možnost osoby, která byla poručníkem zvolena, oznámit soudu do 14 dnů od oznámení skutečnosti, že byla ustanovena poručníkem, důvody, pro něž se nemůže či nechce funkce tutora ujmout. V takovém případě záleželo na soudu, zda osobě vyhověl a na její místo vybral osobu jinou, či zda nikoli. Novinkou, kterou ABGB přinesl, bylo, že veřejná moc mohla použít proti osobě, která by neměla k odmítnutí poručenské funkce žádné opodstatněné důvody, donucovací prostředky či dokonce dohnat k odpovědnosti osobu, která se funkce tutora ujala, aniž by poručníkem dle zákona být mohla.⁶⁶

Všeobecný občanský zákoník rovněž výslovně upravoval odpovědnost osoby, která zatajila svou nezpůsobilost k poručenství a rovněž i odpovědnost soudu, který

⁶⁴ Ustanovení § 254 a 257 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcmi#> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁶⁵ Ustanovení § 249, 255 a 259 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcmi#> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁶⁶ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 167

vědomě ustanovil poručníkem osobu nezpůsobilou, za škodu a ušlý zisk z takového počínání vzešlé. Stejnou odpovědnost přebíral i ten, kdo odmítal poručenství bez důležitého důvodu převzít.⁶⁷

Poručníkovi nově náležela za výkon funkce odměna, která měla podobu odměny roční či jednorázové. K jednorázové odměně se přistupovalo tehdy, pokud nebylo možné vzhledem k rozsahu sirotčího majetku odměnu poručníkovi vyplácet každý rok. Podmínkou pro vyplacení odměny však byla skutečnost, že poručník jmění nezletilce nezmenšil a tohoto zaopatřil. Zavedením odměny tak získala funkce poručníka podobu funkce veřejně garantované.⁶⁸

Přijetím ABGB došlo rovněž k rozvinutí dohledu nad výkonem poručenství, který vykonával namísto úřadů poručenský soud a rovněž k zakotvení právních prostředků ochrany poručníka, který mohl podat proti nařízení poručenského soudu, jež se ho dotklo a poškodilo, stížnost a následně i opravný prostředek (tzv. rekurs) k vyššímu soudu.⁶⁹

Všeobecný občanský zákoník zůstal na našem území v platnosti až do konce roku 1950, kdy byl přijat zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník a zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

1.4. Zákon o právu rodinném a zákon o rodině

S ohledem na skutečnost, že je platné právní úpravě institutu poručenství věnována samostatná kapitola této práce a rovněž, že platná právní úprava poručenství vychází z úpravy poručenství obsažené v zákoně o právu rodinném a v zákoně o rodině, nebude v této podkapitole o právní úpravě institutu poručenství obsažené v níže uvedených právních předpisech pojednáno podrobně.

Přijetím zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále také „ZPR“), jenž obsahoval právní úpravu manželství, rodičovství a poručenství, došlo v českém právním

⁶⁷ Ustanovení § 202 a 203 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

⁶⁸ SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s.194, 195

⁶⁹ Ustanovení § 268 císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud. Ze dne 1. 6. 1811 dostupný také z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte> [cit. dne 15. 12. 2016]

řádu ke dvěma podstatným skutečnostem, jimiž jsou vyčlenění práva rodinného z práva občanského a zavedení nového termínu - moci rodičovské. Moc rodičovská náležela oběma rodičům a zahrnovala zejména práva a povinnosti rodičů řídit jednání dětí, tyto zastupovat a spravovat jejich majetek. Z výše uvedeného je tedy patrné, že doposud uznávaná moc otcovská byla přijetím ZPR nahrazena mocí rodičovskou. Poručník byl dle ZPR dítěti ustanovován tehdy, neměl-li ani jeden z rodičů rodičovskou moc, či pokud byla rodičovská moc obou rodičů v klidu.

Zákon o právu rodinném byl v roce 1963 nahrazen zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině. Oproti původní právní úpravě obsažené v ZPR bylo ze zákona o rodině, a tedy i z práva rodinného, vyčleněno manželské právo majetkové a toto začleněno do práva občanského. Zákon o rodině byl v průběhu své existence mnohokrát novelizován a zůstal v platnosti až do přijetí platného občanského zákoníku. Poručenství upravoval obdobně jako zákon o právu rodinném, avšak s jedním podstatným rozdílem – zákon o rodině z roku 1963 neužíval pojem poručenství, nýbrž termín opatrovnictví, jenž pojem poručenství a opatrovnictví sjednocoval, což přinášelo při interpretaci zákona značné problémy. K obnovení a znovuzavedení termínu poručenství v českém právním řádu došlo až v roce 1998, kdy byla přijata novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb..

2 POJEM PORUČENSTVÍ, PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY

Právní úprava poručenství byla rekonfigurací soukromého práva přesunuta ze ZOR do zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“). Přijetím OZ tedy došlo k opětovnému začlenění rodinného práva do práva občanského a stalo se tak znovu jeho integrální součástí.

Občanské právo je jedním z odvětví práva soukromého a je vystavěno na řadě zásad, přičemž za klíčové pro téma této diplomové práce lze považovat níže uvedené principy. Jako první je možné jmenovat zásadu upravenou v ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) OZ, tedy že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany. Právním zakotvením výše uvedené zásady dal zákonodárce jasně najevo, že shora uvedené hodnoty jsou pro společnost stěžejní a tudíž jim náleží i zvláštní zákonná ochrana. Další významnou zásadu soukromého práva vztahující se k nezletilému dítěti představuje zásada ochrany slabší strany, dle níž nesmí nikdo pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu. Za poslední klíčovou zásadu, jež rozvíjí zásadu ochrany slabší strany, pak lze považovat zásadu nejlepšího zájmu dítěte a jeho blaha. Nezletilé dítě požívá v českém právním řádu zvýšené právní ochrany především pro nedostatek věku, nezralost a závislost. Nejlepší zájem dítěte pak představuje neurčitý právní pojem, jehož výklad náleží soudům a jenž „*musí být vykládán s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, tedy zejména s ohledem na všechna rodinná pouta určitého dítěte.*“⁷⁰

2.1 Pojem poručenství

Poručenství je právním institutem, prostřednictvím něhož je nezletilému nesvéprávnému dítěti, jež se ocitlo bez potřebné právní ochrany, kterou mu poskytují především rodiče prostřednictvím výkonu rodičovské odpovědnosti, zajišťována náhradní právní ochrana. Tato právní ochrana je poskytována nejen dítěti, ale rovněž i jeho právem chráněným zájmům. Hlavním cílem institutu poručenství je především zajištění náležité náhradní péče o právní záležitosti poručenství.

⁷⁰HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 23

Shora užitý termín náhradní péče „je teoretický pojem, který se užívá pro označení všech právních institutů, které slouží dítěti všude tam, kdy se dítěti nedostává dostatečné péče ze strany jeho rodičů, nebo se nedostává rodičovské péče, pokud jde o některou stránku péče o dítě, anebo se sice rodičovské péče dostává, ale z nějakého důvodu nemůže být pro dítě využita.“⁷¹ Náhradní péči lze následně rozlišit na péči o dítě, tedy faktickou péči o dítě samotné a na právní péči o dítě, „tj. péči o právní záležitosti dítěte.“⁷² Institut poručenství pak náleží do skupiny právní péče o dítě, jelikož smyslem tohoto institutu je především ochrana právních zájmů nezletilého dítěte, „jehož právní ochrana není zajištěna rodiči (rodičem).“⁷³

Důvodová zpráva k OZ považuje poručenství za institut především statusový, a to z toho důvodu, že tutor vykonává zásadně veškerá práva a povinnosti, jež náležejí do rodičovské odpovědnosti, místo rodičů, stojí tedy na jejich místě.⁷⁴

2.2. Prameny právní úpravy

Ústavní základ právní úpravy rodinného práva tvoří Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, dále jen „Listina“), která je spolu s ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava ČR (dále jen „Ústava ČR“) součástí českého ústavního pořádku. Pro oblast rodinného práva je významný především čl. 6 odst. 1 Listiny, který zakotvuje právo každého na život, čl. 10 odst. 2 Listiny, jenž zaručuje ochranu soukromého a rodinného života a čl. 32 Listiny, jenž lze považovat za stěžejní pro oblast rodinného práva, neboť tento zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých a rovněž zákonnou ochranu rodičovství a rodiny. Rovněž čl. 32 Listiny explicitně stanovuje, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Nadto odst. 4 čl. 32 Listiny zakotvuje, že práva rodičů mohou být omezena a nezletilé

⁷¹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 133

⁷² Tamtéž, str. 133

⁷³ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 135

⁷⁴ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 135

děti od rodičů odloučeny proti jejich vůli pouze rozhodnutím soudu na základě zákona.⁷⁵

Klíčovým právním předpisem upravujícím institut poručenství a potažmo i právo rodinné je, jak již bylo výše zmíněno, OZ. Problematice rodinného práva je v OZ věnována část druhá, jež nese označení Rodinné právo a jež je rozdělena do tří hlav – hlava I. Manželství, hlava II. Příbuzenství a švagrovství, hlava III. Poručenství a jiné formy péče o dítě. I když je právní úprava poručenství obsažena spolu s opatrovnictvím dítěte, svěřením dítěte do péče jiné osoby, pěstounstvím a ústavní výchovou v rámci hlavy třetí OZ, lze některá ustanovení upravující právní postavení poručníka v OZ najít i na jiných místech, což dokazují např. odkazy obsažené v ustanoveních OZ upravujících poručenství, jež odkazují na ustanovení OZ upravující instituty od poručenství odlišné.

Právní úpravy poručenství se rovněž dotýkají i jiné právní předpisy, především zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále také jako „ZZŘS“), jež je pro právní úpravu poručenství relevantní z hlediska procesního, neboť upravuje v rámci páté hlavy druhé části řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, tedy procesní otázky spojené s institutem poručenství. Dalším právním předpisem, jež se dotýká právní úpravy poručenství, je zákon o sociálně-právní ochraně dětí, tedy zákon č. 359/1999 Sb. (dále také jako „ZSPOD“). *„Sociálně-právní ochranou dítěte se v souladu s platnou právní úpravou rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana jeho oprávněných zájmů včetně ochrany jeho jmění, jakož i působené, které směřuje k obnově narušených funkcí rodiny.“*⁷⁶ V neposlední řadě se institutu poručenství dotýká např. i zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále také jako „ZMPS“), jež obsahuje úpravu soukromoprávních a procesních vztahů s mezinárodním prvkem. Dle ZMPS je určováno rozhodné právo a pravomoc a příslušnost soudů v záležitostech s mezinárodním prvkem, přičemž kolizní pravidla pro poručenství jsou upravena v ustanovení § 64 až § 66. Zákon o mezinárodním právu

⁷⁵ Česko. *Usnesení předsednictva ČNR č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky*. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 1, s. 18, 19, 21-22

⁷⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3, 5. aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 17

soukromém rovněž obsahuje mimo jiné i normy týkající se uznání a výkonu cizích rozhodnutí a právní pomoci ve styku s cizinou.⁷⁷

Poručenství, jakožto jeden z institutů právní ochrany nezletilého dítěte a náhradní péče, požívá ochrany nejen na úrovni národních právních úprav, ale rovněž i na úrovni mezinárodní, neboť právní ochrana nezletilého dítěte je na mezinárodní úrovni upravena v celé řadě úmluv s celosvětovou a regionální platností. Dle čl. 10 Ústavy ČR jsou mezinárodní smlouvy součástí vnitrostátního právního řádu a mají vůči zákonné úpravě aplikační přednost.⁷⁸ Jako příklad mezinárodních úmluv s celosvětovou platností můžeme uvést Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 publikovanou sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb., Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, jenž byl publikován vyhláškou ministra zahraničních věcí pod č. 120/1976 Sb., stěžejní je pak Úmluva o právech dítěte, jež byla přijata v roce 1989 v rámci OSN a v našem právním řádu uveřejněna sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Úmluva o právech dítěte upravuje katalog práv dítěte a rovněž i jeho ochranu. Mezi regionální úmluvy můžeme zařadit například Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí z roku 1966, jež u nás byla publikována pod č. 54/2001 Sb. m. s..

S ohledem na skutečnost, že bude součástí této části práce nejen pojednání o právní úpravě institutu poručenství v České republice, ale rovněž i přihlídnutí k právní úpravě poručenství ve Spolkové republice Německo, je na tomto místě potřeba zmínit, že v německém právním řádu je rodinné právo upraveno v *Bürgerliches Gesetzbuch* (dále jen „BGB“ či „německý občanský zákoník“), jenž je základním právním předpisem německého občanského práva. Německý občanský zákoník byl přijat v roce 1896, účinnosti nabyl 1. 1. 1900 a ve znění novelizací platí v Německu dodnes. Materie občanského práva je v BGB rozdělena do pěti knih, přičemž první kniha obsahuje všeobecná ustanovení, druhá kniha upravuje právo obligační, třetí pojednává o právech věcných, čtvrtá upravuje právo rodinné a poslední kniha právo dědické. Institut poručenství je spolu s manželstvím a příbuzenstvím upraven především

⁷⁷HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 14

⁷⁸Česko. *Zákon č. 1 ze dne 16. prosince 1992 ústava české republiky*. čl. 10. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 1; dostupný také z <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html> [cit. dne 15. 12. 2016]

v rámci knihy čtvrté. Právní úpravě poručenství je pak věnován první oddíl části třetí hlavy čtvrté BGB. Tento se dále člení na 6 kapitol – vznik poručenství, výkon poručenství, péče a dohled rodinného soudu, spolupůsobení úřadu péče o mládež, výjimky (osvobození) z poručenství, ukončení poručenství.

3 VZNIK PORUČENSTVÍ

3.1. Předpoklady ustanovení poručníka

Poručenství představuje, jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, jeden z institutů právní ochrany nezletilého nesvéprávného dítěte, neboť poručník je dítěti ustanovován v případech, kdy toto postrádá odpovídající individuální právní ochranu. Právní ochranu dítěti a jeho zájmům jsou povinni a oprávněni poskytovat především jeho rodiče, neboť těmto ze zákona náleží rodičovská odpovědnost, jíž lze definovat jako souhrn oprávnění a povinností, prostřednictvím nichž rodiče poskytují dítěti úplnou ochranu jeho práv a zájmů, a jež zahrnuje jak práva a povinnosti statusová (např. povinnost a právo dítě zastupovat), tak osobnostní (ochrana osobnosti dítěte, tedy jeho zdraví, života, důstojnosti, zajišťování jeho výchovy a vzdělání apod.), též i osobně-majetková (např. povinnost pečovat o jmění dítěte). Dle OZ je poručník dítěti jmenován v případě, kdy tu není žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu,⁷⁹ tedy v případě, kdy rodiče dítěte fakticky či právně neexistují (zemřeli, nejsou známi, či byli prohlášeni za mrtvé), nebo nejsou schopni vykonávat vůči dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, tzn. „*nejsou schopni dítěti poskytnout náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů,*“⁸⁰ tedy v případech, kdy byli rodiče rodičovské odpovědnosti zbaveni (rodiče nemají rodičovskou odpovědnost vůbec) či pokud jim byl její výkon pozastaven (rodičům nenáleží výkon rodičovské odpovědnosti).⁸¹ K pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti dochází buď přímo ze zákona, či na základě rozhodnutí soudu. Soud přistupuje k pozastavení rodičovské odpovědnosti v případech, kdy nějaká závažná okolnost brání rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti a lze-li se současně domnívat, že je výkon rodičovské odpovědnosti vzhledem k zájmu dítěte třeba

⁷⁹ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 928 odst. 1. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1127-1128

⁸⁰ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 619,

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz, § 928

⁸¹ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 621

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání,* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 266

pozastavit (většinou se jedná o objektivní překážky vyskytující se na straně rodiče, např. hospitalizace rodiče, dlouhodobá nemoc, rovněž i výkon vazby či dlouhá zahraniční cesta).⁸² Přímo ze zákona je pak výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven nezletilému rodiči, jenž není plně svéprávný (takovému je dle ustanovení § 868 odst. 1 OZ výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven až do nabytí plné svéprávnosti s výjimkou povinnosti a práva péče o dítě, ledaže soud i o tomto právu a povinnosti rozhodne tak, že je pozastaví) a rovněž rodiči, jehož svéprávnost byla v oblasti výkonu rodičovské odpovědnosti omezena (soud však může rodiči s ohledem k jeho osobě zachovat výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem).⁸³ Systací rodičovské odpovědnosti dochází k pozastavení výkonu všech práv a povinností z rodičovské odpovědnosti vyplývajících, nositelem rodičovské odpovědnosti však rodič zůstává nadále.⁸⁴ Naopak ke zbavení rodičovské odpovědnosti dochází tehdy, pokud rodič rodičovskou odpovědnost či její výkon zneužívá (např. propůjčí dítě k prostituci) či závažným způsobem zanedbává (např. v případech týrání dítěte, neošetření zraněného dítěte)⁸⁵. Zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti představuje nejpřísnější zásah do rodičovské odpovědnosti a lze na něho pohlížet jako na prostředek *ultima ratio* a proto by měl být rodič zbavením rodičovské odpovědnosti sankcionován pouze tehdy, dochází-li k jejímu zanedbávání či zneužívání opakovaně, případně dlouhodobě.⁸⁶ S ohledem na skutečnost, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně a může být proto vykonávána v plném rozsahu i jen jedním z rodičů, je pro jmenování poručníka nezbytné, aby alespoň jeden z výše uvedených důvodů postihl oba rodiče (v případě, že má dítě rodiče pouze jednoho, tak samozřejmě pouze tohoto), přičemž není rozhodující, zda nastane u obou rodičů skutečnost vylučující rodičovskou odpovědnost stejná, či odlišná.⁸⁷ Lze tedy

⁸² Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 869 odst. 1. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1121

ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s.469

⁸³ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 868. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1121

⁸⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo.* 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 202

⁸⁵ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 871 odst. 1. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1121

⁸⁶ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 474

⁸⁷ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 865 odst. 1 a § 878 odst. 1. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1120, 1122

shrnout, že poručník je dítěti jmenován v případě, došlo-li k zasažení výkonu rodičovské odpovědnosti v celém jejím rozsahu.

Německá právní úprava přistupuje k úpravě důvodů pro ustanovení poručníka obdobně jako úprava česká, neboť dle ustanovení § 1773 odst. 1 BGB je nezletilému dítěti ustanoven poručník, pokud toto nepodléhá rodičovské péči (ať už v důsledku smrti rodičů, prohlášení rodičů za mrtvé či zbavení rodičovských práv), rovněž i v případě, pokud dojde k pozastavení rodičovské péče a dále pokud nejsou rodiče oprávněni nezletilého v plné míře zastupovat v jeho osobních a majetkových záležitostech. Stejně tak jako v naší právní úpravě, rovněž i v německé musí jedna ze shora uvedených skutečností nastat u obou rodičů, neboť rodičovskou péčí je oprávněn a povinen vykonávat i jen jeden z rodičů. Oproti české právní úpravě však BGB výslovně uvádí, že je poručník dítěti ustanoven rovněž v případě, kdy není určen rodinný status dítěte, tedy v případě, že rodiče dítěte nejsou známi (např. u nalezeného dítěte).⁸⁸ Naopak v případě pouhého popření rodinného stavu dítěte nepřichází poručenství v úvahu, neboť není jisté, zda bude možné rodinný status dítěte určit, proto je v takovém případě dítěti ustanoven pouze opatrovník.⁸⁹

3.2. Jmenování poručníka do funkce

Tato podkapitola je věnována jednomu ze způsobů vzniku poručenství – jmenování poručníka.⁹⁰ Poručenství vzniká jmenováním konkrétní osoby do funkce poručníka. Osoba je do funkce tutora jmenována rozhodnutím soudu, přičemž OZ soudu ukládá, aby dítěti jmenoval poručníka neprodleně poté, zjistí-li, že je zde dítě, kterému je třeba poručníka jmenovat.⁹¹ Okamžikem jmenování konkrétní osoby do funkce

ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.136

⁸⁸Tento důvod pro ustanovení poručníka v naší právní úpravě sice explicitně zakotven není, nicméně z důvodové zprávy k ustanovení § 928 OZ vyplývá, že jej i český zákonodárce předpokládá.

⁸⁹REBMANN, K., SÄCKER, F. J., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5. Familienrecht. 2. Halbband (§§ 1589 – 1921)*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 1987, s. 925, 928

Rovně též dostupné na https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1773%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

⁹⁰ OZ upravuje kromě jmenování poručníka ještě jeden způsob vzniku poručenství, konkrétně vznik poručenství na základě zákona, o němž bude podrobněji pojednáno v rámci kapitoly 5 Orgán sociálně-právní ochrany dětí.

⁹¹ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 930 odst. 1. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

poručníka začíná tato podléhat stálé kontrole soudu, jemuž rovněž odpovídá i za řádné plnění funkce.

Samotnému jmenování konkrétní osoby do funkce poručníka však předchází několik skutečností. První představuje zjištění soudu, že nastala situace, s níž zákon spojuje nutnost dítěti poručníka jmenovat, tzn. existence dítěte, jež se ocitlo bez patřičné právní ochrany, (k tomuto viz výklad v předchozí podkapitole). Dalším krokem, který musí soud před jmenováním konkrétní osoby do funkce poručníka učinit, je nalezení vhodné osoby, která by mohla funkci *tutora* vykonávat. Vhodnost osoby je poměřována pravidly uvedenými v následující podkapitole pojednávající o osobě poručníka. S ohledem na skutečnost, že dítě nemůže být ponecháno bez náležité právní ochrany, je v případě, že nastane jeden z důvodů odůvodňujících zřízení poručenství, svěřen výkon poručenství ze zákona orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to až do doby, než soud poručníka dítěti jmenuje, či než se poručník funkce ujme.⁹² Pokud však soud vhodnou osobu nenajde, pak poručníkem jmenuje orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁹³

3.3. Procesní aspekty jmenování poručníka

Poručník je dítěti jmenován v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, a to dle ustanovení § 466 písm. f) ZZŘS. Místně příslušným k tomuto řízení je obecný soud nezletilého, tedy soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. V případě, že obecný soud nezletilého není znám či nemůže učinit potřebný úkon, poskytuje ZZŘS právo zakročit soudu, v jehož obvodu se nezletilé dítě zdržuje, avšak pod podmínkou, že tento postoupí věc soudu příslušnému, jakmile je to možné.⁹⁴

Samotný vznik funkce poručníka váže OZ na den jmenování konkrétní osoby tutorem, neboť tento den se poručník své funkce ujímá.⁹⁵ Dnem jmenování je pak den

⁹² ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 136

⁹³ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 930 odst. 3. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

⁹⁴ Česko. *Zákon č. 292 ze dne 12. září 2013 o zvláštních řízeních soudních*. § 4 odst. 2 a § 467 odst. 1. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2013, částka 112, s. 3187 a s. 3249

⁹⁵ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 933 odst. 2. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

nabytí právní moci rozhodnutí soudu o ustanovení poručníka.⁹⁶ S ohledem na skutečnost, že rozsah práv a povinností poručníka vůči poručenci vyplývá přímo z OZ, není nutné v rozsudku tento uvádět a bude postačovat výrok o jmenování poručníka obsahující jméno a datum narození osoby, jež je poručníkem jmenována a jméno a datum narození dítěte, jemuž je poručník ustanovován. V případě, že bude okruh práv a povinností poručníka vymezen soudem jinak, než předpokládá ustanovení § 928 odst. 2 OZ v první větě, pak bude nutné ve výroku rozhodnutí o jmenování uvést konkrétní rozsah povinností a práv poručníka.⁹⁷ Soudem jmenovaný poručník následně skládá do rukou předsedy senátu slib, po jehož učinění obdrží listinu, jež obsahuje pověření k výchově a zastupování dítěte, v níž je rovněž vymezen rozsah práv a povinností vyplývajících z tohoto pověření.⁹⁸

Německá právní úprava oproti té české explicitně rozlišuje mezi určením osoby poručníka (k tomuto více v kapitole 4 Osoba poručníka) a jmenováním poručníka do funkce. Poručenství je nařizováno stejně tak jako v České republice soudem z moci úřední, přičemž věcně příslušným je rodinný soud a pro místní příslušnost je rozhodující bydliště, případně pobyt nezletilého dítěte.

Na rozdíl od české právní úpravy BGB explicitně stanovuje určitým subjektům (např. Úřadu péče o mládež, jinému soudu, poručníkovi při úmrtí dohlízejícího poručníka či spoluporučníka, dědicům poručníka a dohlízejícího poručníka v případě úmrtí poručníka či dohlízejícího poručníka) oznamovací povinnost nastane-li situace odůvodňující jmenování poručníka.

Konkrétní osoba je do funkce poručníka jmenována rodinným soudem, kterému se zavazuje k svědomitému a spolehlivému výkonu poručenství. Převzetí funkce je následně stvrzeno podáním ruky. Osobě, která byla do funkce poručníka jmenována, je dle BGB vydána jmenovací listina obsahující jméno a datum narození poručence, jméno

⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1200

⁹⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M., BÍLÝ, M., HAMULÁKOVÁ, K., KŘIVÁČKOVÁ, J., PIRK, T., SMOLÍK, P.. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 945

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. A KOL. *OBČANSKÝ ZÁKONÍK II. RODINNÉ PRÁVO (§655-975). KOMENTÁŘ. 1. VYDÁNÍ*, PRAHA: C. H. BECK, 2014, s. 1200

poručníka, jméno dohlížejíciho poručníka a spoluporučníka a v případě rozdělení poručenství i způsob rozdělení.⁹⁹

Německá právní úprava navíc obsahuje výslovné zmocnění umožňující jmenovat dítěti poručníka ještě před jeho narozením, avšak pouze tehdy, lze-li předpokládat, že dítě bude po narození poručníka potřebovat (např. pokud se má dítě narodit nezletilé ovdovělé matce či nezletilé matce mimo manželství). Jmenování poručníka pak v takovém případě nabývá účinnosti až dnem narození dítěte. Výše uvedeným postupem je možné se vyhnout ustanovení veřejného poručníka dle § 1791c BGB (viz níže v kapitole 5 Orgán sociálně-právní ochrany dětí).¹⁰⁰ S ohledem na skutečnost, že česká právní úprava žádné podobné ustanovení neobsahuje, lze shrnout, že v České republice je možné řízení o jmenování poručníka zahájit až po narození dítěte.

Oproti české právní úpravě BGB ještě navíc upravuje možnost jmenovat poručníka s výhradou, což znamená, že při jmenování poručníka může být vyhrazeno jeho propuštění z poručenské funkce, nastane-li v budoucnu určitá událost či nikoli. Ustanovit poručníka s výhradou je možné pouze tehdy, je-li jmenování poručníka závislé na výskytu určité v budoucnu nejisté události, s výjimkou pouhého uplynutí lhůty. Ustanovit poručníka s výhradou je možné i v případech, kdy je poručníkem ustanoveno sdružení či Úřad péče o mládež, nikoli však je-li poručníkem ustanovena osoba, jež byla vybrána rodiči bezpodmínečně a na dobu neurčitou. Pokud určitá předvídaná událost nastane, pak je rodinný soud oprávněn osobu jmenovanou poručníkem z funkce propustit. Jmenován s výhradou může být rovněž i dohlížejíci poručník.¹⁰¹

⁹⁹Ustanovení § 1791 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1791.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1791%2Ehtm [cit. dne 15. 12. 2016]

¹⁰⁰ BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1090

¹⁰¹Ustanovení § 1790 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1790.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1790%2Ehtm [cit. dne 15. 12. 2016]; BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1100

4 OSOBA PORUČNÍKA

Tato kapitola pojednává o předpokladech, jež musí určitá osoba splňovat, aby mohla být jmenována poručníkem dítěte. První podkapitola shrnuje zákonné požadavky na osobu *tutora*, druhá je věnována okruhu osob, jež mohou být poručníkem jmenovány, třetí podkapitola pojednává o relevanci vůle rodičů při výběru osoby poručníka a poslední podkapitola je zaměřena na důsledky dobrovolnosti výkonu poručenské funkce.

4.1. Zákonné požadavky na osobu poručníka

Funkce poručníka může být svěřena pouze osobě, jež splňuje určité zákonem stanovené předpoklady, neboť pouze tak je garantováno, že bude funkce *tutora* vykonávána osobou vhodnou a způsobilou zajistit nezletilému nesvéprávnému dítěti potřebnou právní ochranu. Poručníkem se dle OZ může stát pouze osoba plně svéprávná, jejíž způsob života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat.¹⁰² Z výše uvedeného je zřejmé, že OZ klade na osobu poručníka dva požadavky, jež tato musí splňovat – plnou svéprávnost a způsob života zaručující řádný výkon poručnické funkce. „*Plná svéprávnost je nezbytnou podmínkou, pro to, aby mohl poručník činit všechna potřebná právní jednání v souvislosti s osobou dítěte.*“¹⁰³ Plně svéprávným se člověk stává nabytím zletilosti, tedy dovršením osmnáctého roku věku. Občanský zákoník však zároveň připouští možnost stát se plně svéprávným ještě před nabytím zletilosti, a to uzavřením manželství či přiznáním svéprávnosti. Přiznání plné svéprávnosti je v kompetenci soudu, jenž může nezletilému tuto přiznat na návrh nezletilého, s nímž musí vyslovit souhlas zákonný zástupce nezletilého, či na návrh zákonného zástupce nezletilého, souhlasí-li s tímto nezletilý. Občanský zákoník však stanoví pro přiznání plné svéprávnosti dvě podmínky, a to dosažení věku 16 let ze

¹⁰²Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 932. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

¹⁰³ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 632

strany nezletilého a rovněž tento musí osvědčit schopnost sám se živit a obstarávat si své záležitosti.¹⁰⁴

BGB obsahuje úpravu zákonných předpokladů výkonu poručenství především v ustanovení § 1780 až 1782, v nichž výslovně stanovuje, že poručníkem nemůže být jmenována osoba, jež není způsobilá k právním úkonům, dále osoba nezletilá a osoba, jíž byl jmenován opatrovník.¹⁰⁵

Nezpůsobilým k právním úkonům je dle německé právní úpravy ten, kdo nedosáhl věku 7 let a rovněž osoba, která je stížena duševní poruchou trvalého rázu.¹⁰⁶ Nezpůsobilost vykonávat poručenkou funkci tedy s ohledem na výše uvedené neprovází omezená svéprávnost či dočasné narušení duševní činnosti. Shora uvedená pravidla se užijí i na osobu dohlížejícího poručníka. Plnoletou se osoba dle BGB stává dosažením věku osmnácti let.¹⁰⁷

Poručníkem nemůže být rovněž dle BGB ustanovena osoba, která byla rodiči z poručenství vyloučena. Vyloučení se však musí týkat některé z předpokládaných osob, rovněž je povoleno vyloučit z poručenství i určitou skupinu osob, např. příbuzné, s výjimkou úřadu péče o mladistvé, neboť jeho vyloučení BGB výslovně zakazuje. Rodiče rovněž mohou výběr osoby, kterou chtějí z poručenství vyloučit, změnit. Pokud si pokyny rodičů ohledně vyloučení osoby z poručenství odporují, užije se pokyn k vyloučení rodiče, který zemřel později. V této souvislosti je však důležité zmínit, že rodiče mohou vyloučit určitou osobu z poručenství pouze tehdy, pokud v okamžiku své smrti vykonávají nad osobou dítěte a jeho majetkem rodičovskou péči. Rodinný soud může rozhodnout, že vyloučení není účinné, je-li v rozporu se zájmy dítěte. Je přípustná kombinace vyloučení i určení konkrétní osoby.¹⁰⁸

¹⁰⁴ ¹⁰⁴Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 932. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

¹⁰⁵ Ustanovení § 1781 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1781.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1781.htm [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁰⁶ Ustanovení § 104 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___104.html [cit. dne 15. 12. 2016]

¹⁰⁷ Ustanovení § 2 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___2.html [cit. dne 15. 12. 2016]

¹⁰⁸ Ustanovení § 1782 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1782.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1782.gIII.htm [cit. dne 28. 11. 2016]

4.2. Osoby způsobilé k výkonu poručenství

4.2.1. Fyzické osoby

Poručníkem by měla být předně jmenována osoba fyzická, jež splňuje výše uvedené zákonné požadavky kladené na osobu tutora. Shora uvedené tvrzení podporuje jednak znění ustanovení § 932 odst. 1 OZ, jež zmiňuje osobu plně svéprávnou¹⁰⁹ a rovněž i znění ustanovení § 930 odst. 3 a § 931 odst. 1 OZ, které výslovně hovoří o člověku. Zákonodárce dává přednost fyzické osobě především proto, že „vhodná fyzická osoba bude lépe vykonávat práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti a popřípadě bude o dítě i osobně pečovat, což je v zájmu dítěte i společnosti“.¹¹⁰

Poručnickou funkcí lze svěřit buď jedné, nebo dvěma fyzickým osobám (dle ustanovení § 932 odst. 2 OZ zpravidla manželům). Užitím příslovce zpravidla zákonodárce nově (oproti dřívější právní úpravě) umožnil jmenovat poručníkem i jiné dvě osoby, nežli manželé, např. nesezdaný pár či pár žijící v registrovaném partnerství.¹¹¹ I v takovém případě je však nutné, aby obě dvě osoby splňovaly zákonem stanovené požadavky na osobu poručníka. Kromě fyzických osob může být poručníkem jmenován rovněž i orgán sociálně-právní ochrany dětí (k tomuto více v kapitole 5 Orgán sociálně-právní ochrany dětí).

Německý občanský zákoník rovněž umožňuje, aby byla poručníkem ustanovena více než jedna osoba, výslovně zmiňuje manžele, avšak oproti české právní úpravě nehovoří o počtu těchto osob. K ustanovení vícero osob do funkce poručníka BGB vyžaduje existenci zvláštních důvodů, z čehož je zřejmé, že preferuje, aby byl výkon poručenské funkce svěřen jedné osobě. Shora uvedené tvrzení mimo jiné podporuje i znění ustanovení § 1775 BGB, v němž je výslovně stanoven požadavek na to, aby byl dítěti, a stejně tak v případě sourozenců všem těmto sourozencům, ustanoven pouze jeden poručník, pokud neexistují zvláštní důvody ospravedlňující ustanovení vícero

¹⁰⁹ Dle OZ se svéprávností rozumí způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tedy právně jednat. S ohledem na skutečnost, že jednání statutárních orgánů právnických osob již není považováno za přímé jednání právnické osoby, nýbrž za jednání za právnickou osobu, jež má charakter zastoupení, je svéprávnost přiznána pouze fyzickým osobám.

¹¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1189

¹¹¹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 139

poručníků. Bez ohledu na existenci zvláštních ospravedlňujících důvodů pak mohou být poručníky ustanoveni manželé. Mezi zvláštní důvody ospravedlňující ustanovení vícero poručníků lze zařadit např. obtížnou správu aktiv, rozdílnost náboženské víry či vyznání poručníka a poručence, permanentní střet zájmů mezi několika sourozenci. Naopak rozsáhlá a obtížná manipulace s nemovitostí či pouhá přítomnost individuálních přechodných střetů zájmů mezi poručenci (např. dědické spory) však spoluporučnictví neodůvodňují, neboť v takovém případě lze poručenci pro shora zmíněné případy ustanovit opatrovníka.

Pokud soud jmenuje do funkce poručníka vícero osob, pak musí rozhodnout i o formě spoluporučenství, přičemž BGB rozeznává spoluporučenství kolektivní a jednoduché.¹¹² Pokud soud neurčí jinak, pak je spoluporučenství vykonáváno jmenovanými poručníky kolektivně, což především znamená, že jsou tito za všechny záležitosti týkající se péče o osobu a majetek poručence odpovědní společně a nerozdílně, poručence zastupují společně, při výkonu poručení se navzájem kontrolují. Bez ohledu na princip společného zastoupení však může v určitých případech jednat poručník samostatně, např. odlišně od principu společného zastoupení může v určitých případech jednat sám (právo podat samostatně stížnost, každý poručník může udělit souhlas k postoupení poručení na jinou osobu).¹¹³ Na druhou stranu BGB nevylučuje v případě ustanovení vícero poručníků ani možnost rozdělení výkonu poručení. V takovém případě soud každému z více spoluporučníků svěří určitý okruh záležitostí, jež spadají do výkonu poručení. V přiděleném okruhu působnosti pak spravuje každý poručník poručení samostatně. Pokud dojde ke střetu působností, měli by se poručníci snažit situaci vyřešit sami, v opačném případě rozhoduje soud.

V případě, že rodiče učinili v pořízení pro případ smrti rozhodnutí ohledně názorové rozdílnosti mezi navrženými poručníky či ohledně rozdělení záležitostí mezi jimi navržené poručníky, je soud tímto rozhodnutím rodičů vázán, pokud ustanovení do funkce vícero osob, s výjimkou případů, kdy by byl rodiči učiněným návrhem ohrožen

¹¹²Ustanovení § 1775 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1775.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1775.gIII.htm [cit. dne 28. 11. 2016]

¹¹³BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1107

zájem dítěte.¹¹⁴ Samotným navržením vícero osob do funkce poručníka ze strany rodičů však soud není vázán.¹¹⁵

Německý občanský zákoník však výslovně vylučuje jmenovat vícero poručníků na post poručníka dohlížejšího.

4.2.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Vedle fyzické osoby OZ připouští výkon poručenství rovněž orgánem sociálně-právní ochrany dětí, avšak tento může funkci poručníka vykonávat pouze v zákonem stanovených případech, jež jsou spolu s dalšími podmínkami výkonu poručenství OSPOD uvedeny v následující kapitole.

V rámci německé právní úpravy zastává obdobné postavení jako OSPOD úřad péče o mládež a i o tomto bude pojednáno v následující kapitole.

4.3. Další vhodné osoby dle BGB

S ohledem na skutečnost, že německá právní úprava umožňuje výkon poručenství i jiným než shora uvedeným subjektům, je pro úplnost tématu vhodné pojednat i o těchto.

4.3.1. Úředníci a církevní služebníci

Německý občanský zákoník v ustanovení § 1784 výslovně uvádí, že poručníkem mohou být jmenováni i úředníci či církevní služebníci, kteří však k převzetí poručenské funkce potřebují zvláštní povolení (souhlas). Za úředníky jsou v této souvislosti považováni především vnitrostátní úředníci, soudci, úředníci obcí, sdružení, nadací, institucí veřejné správy, rovněž pak i federální úředníci a soudci, nikoli však státní a federální zaměstnanci. Mezi církevní služebníky pak lze zařadit např. duchovní a řádové příslušníky, nikoli však ministranty (asistenty kněze). V případě poručníků

¹¹⁴ Ustanovení § 1797 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1797.html [cit. dne 15. 12. 2016]

¹¹⁵ Ustanovení § 1775 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1775.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1775.gIII.htm [cit. dne 28. 11. 2016]

úředníků je souhlas vydáván dle právních předpisů spolkové země a v případě poručníků církevní služebníků dle církevního práva. Bez výše uvedeného povolení je úředník či církevní služebník k výkonu poručenství nezpůsobilý, tudíž ani nesmí být poručníkem jmenován.

O souhlas žádá konkrétní úředník či církevní služek ve chvíli, kdy je do funkce poručníka vybrán. Je-li povolení k převzetí poručenství odepřeno, musí být jmenování poručníkem ze strany úředníka či církevního služebníka odmítnuto. Souhlas může být u úředníka, jenž by měl být jmenován poručníkem, odepřen, existuje-li pádný úřední důvod. Otázku, z jakých důvodů je možné udělení souhlasu odmítnout, pak řeší právní předpisy jednotlivých spolkových zemí. Pro duchovenstvo není existence pádného důvodu směrodatná a to s ohledem na skutečnost, že udělení či zamítnutí souhlasu je součástí práva na sebeurčení a jednotlivé církve si tak autonomně stanoví svá pravidla (např. dle kodexu kanonického práva je zcela na uvážení představeného, zda knězi převzetí správy majetku od laika či úřadu a s tím spojenou odpovědnost schválí či nikoli).¹¹⁶

4.3.2. Sdružení

Německá právní úprava umožňuje jmenovat do funkce poručníka též právně způsobilé sdružení, avšak pouze za předpokladu, bylo-li prohlášeno zemským úřadem péče o mládež za vhodné, tzn. disponuje-li sdružení povolením zemského úřadu péče o mládež pro výkon poručenství. Shora uvedené povolení musí existovat v době ustanovení sdružení poručníkem a je odvolatelné. Je-li povolení odvoláno v průběhu výkonu funkce poručníka, nekončí poručenství ze zákona, ale sdružení je z funkce *tutora* odvoláno. Sdružení se může stát poručníkem tehdy, bylo-li určeno jakožto poručník rodiči dítěte, či pokud bylo vybráno rodinným soudem. Rodinný soud by však měl poručníkem nejprve jmenovat fyzickou osobu a v případě, že taková není, může soud přistoupit ke jmenování sdružení.

Sdružení nemá zákonem stanovenou povinnost poručenství převzít a BGB podmiňuje jmenování sdružení poručníkem vyslovením souhlasu tohoto sdružení, jež se

¹¹⁶BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht.* §§ 1297 – 2385 EGBGB. 2. Auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1096, 1097

musí vztahovat ke konkrétnímu poručenství (nelze tedy udělit generální souhlas se jmenováním do funkce poručníka).

Sdružení je do funkce poručníka jmenováno písemných rozhodnutím rodinného soudu, jež se stává účinné dnem, kdy bylo sdružení oznámeno. Zvláštností je, že rozhodnutí rodinného soudu o jmenování sdružení poručníkem může být učiněno i ústně. Německý občanský zákoník navíc nevyžaduje účast sdružení při ustanovení do funkce (na rozdíl od jiných poručníků), rovněž mu není vydáváno osvědčení o jmenování, čímž dochází ke zjednodušení v procesu jmenování sdružení do poručenské funkce.

Výkon práv a povinností spojených s poručenstvím sdružení zajišťuje prostřednictvím svých zaměstnanců. Německý občanský zákoník rovněž výslovně stanoví, že osoba, která se stará o dítě jako vychovatel v místě sdružení, nemůže vykonávat povinnosti a úkoly poručníka.

I sdružení jakožto poručníkovi může být ustanoven spoluporučník či poručník dohlížející, v takovém případě je však sdružení poskytnuto právo být před rozhodnutím o ustanovení spoluporučníka či dohlížejícího poručníka vyslechnuto.

Německý občanský zákoník rovněž ani nevyklučuje možnost spoluporučenství sdružení a osoby.¹¹⁷

4.4. Vůle rodičů při výběru osoby poručníka

Při výběru osoby, jež má být jmenována do funkce poručníka, staví OZ do popředí vůli rodičů, neboť dle ustanovení § 931 odst. 1 má soud přednostně jmenovat poručníkem osobu, kterou naznačili rodiče. Soud by měl tedy do funkce poručníka jmenovat osobu, kterou by si rodiče za tutora svého dítěte přáli.¹¹⁸ Jelikož zákon formu ani způsob tohoto naznačení neupravuje, může být takové naznačení učiněno formálně (např. notářský zápis či jiná veřejná či soukromá listina) či neformálně (např. projev

¹¹⁷ BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1101, 1102

REBMANN, K., SÄCKER, F. J., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5. Familienrecht. 2. Halbband (§§ 1589 – 1921)*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 1987, s. 975, 976

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 267

vůči eventuálnímu poručníkovi).¹¹⁹ Pokud osoba naznačená rodiči funkci poručníka odmítne, či jestliže soud zjistí, že by jmenování této bylo v rozporu se zájmy dítěte, či že tato není osobou vhodnou (nesplňuje zákonné požadavky na osobu poručníka), pak není přáním rodičů vázán a tuto nemůže poručíkem jmenovat. V takovém případě pak soud vybírá osobu poručníka z osob příbuzných či dítěti či jeho rodině blízkých. Stejně soud postupuje i v případě, že rodiče žádnou takovou osobu nenaznačili. Vyloučili-li však rodiče výslovně určitého člověka jako poručníka, pak i zde je soud při výběru osoby poručníka omezen vůlí rodičů, neboť takovou osobu nemůže do funkce jmenovat.¹²⁰ Rovněž není možné jmenovat poručníkem osobu, která nesplňuje shora uvedené zákonem stanovené předpoklady na osobu poručníka. V případě, že není do funkce jmenována žádná z výše uvedených osob, pak soud do funkce jmenuje jiného vhodného člověka, jehož jmenování rovněž musí být v souladu se zájmy dítěte. Pokud se soudu nepodaří najít ani tohoto, je soud povinen jmenovat poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí. Občanský zákoník tedy podává soudu podrobný a obligatorní návod, jak při výběru osoby poručníka postupovat.

Při výběru osoby poručníka stojí na prvním místě zájem dítěte, proto soud před jmenováním určité osoby do funkce poručníka zjišťuje, zda není jmenování konkrétní osoby v rozporu se zájmem dítěte, jinými slovy, zda taková osoba není k výkonu funkce poručníka relativně nezpůsobilá.¹²¹ Relativně nezpůsobilou osobou je taková osoba, která je k výkonu poručenské funkce obecně způsobilá, avšak ve vztahu k určitému dítěti je vyloučeno, aby tato funkci tutora zastávala (např. pokud má dítě s takovou osobou špatné zkušenosti, pokud byla tato rodiči jakožto poručník předem vyloučena nebo pokud se jedná o osobu, která má s dítětem špatný vztah).¹²² V souvislosti s rozhodováním soudu dotýkající se zájmů dítěte je rovněž potřeba vzít v potaz právo dítěte vyjádřit svůj názor v záležitostech, které se jej dotýkají (samozřejmě za

¹¹⁹ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 630

¹²⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. I. vydání,* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1195

¹²¹ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník.* § 932 odst. 1. In *Sbírka zákonů.* Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

¹²² ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 632, 633

předpokladu, že je dítě schopné své vlastní názory formulovat a s ohledem na své rozumové schopnosti si tento vytvořit).¹²³

Německý občanský zákoník obsahuje pravidla pro výběr osoby poručníka v ustanoveních § 1776 – 1778. Dle BGB by se v první řadě měla poručníkem stát osoba, kterou navrhli rodiče (tzv. předurčený poručník), přičemž BGB oproti české právní úpravě výslovně stanovuje formu takového návrhu, jež musí být učiněno v závěti. Pokud rodiče osobu poručníka nenavrhli, pak je výběr osoby tutora ponechán rodinnému soudu, jenž má povinnost vybrat člověka, který splňuje zákonem stanovené požadavky kladené na osobu poručníka. Německý občanský zákoník však oproti české právní úpravě rovněž myslí i na případy, že rodiče mohou na pozici poručníka navrhnout osoby rozdílné. V takovém případě má být tutorem jmenována osoba navržená rodičem, který zemřel později. Navrzení osoby do funkce poručníka ze strany rodiče je však podmíněna výkonem rodičovské péče nad osobou dítěte a jeho majetkem, jenž tu musí být v okamžiku smrti rodiče. Otec navíc může navrhnout poručníka i dítěti, které se narodí až po jeho smrti, avšak pouze za předpokladu, že by byl oprávněn tak učinit v případě, kdy by se dítě narodilo před jeho smrtí.¹²⁴

Německý občanský zákoník rovněž upravuje i změnu předurčeného poručníka. Pokud je poručníkem určena osoba, která byla rodiči navržena, může být tato bez svého souhlasu nahrazena jinou osobou pouze tehdy, pokud nespĺňuje podmínky ustanovení poručníkem, tedy pokud takováto rodiči navržená osoba nemůže či nesmí být poručníkem jmenována, dále pokud se jedná o osobu, které je v převzetí poručenství bráněno či pokud tato převzetí zmešká, nebo pokud by mohlo jmenování takové osoby poručníkem ohrozit nejlepší zájem dítěte a v poslední řadě je-li dítě, které dosáhlo 14 let a které je nezpůsobilé k právním úkonům, proti jmenování takové osoby. Pokud je však předurčenému poručníkovi bráněno ve výkonu poručenství pouze dočasně, pak BGB

¹²³ Čl. 12 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb., dostupná také na <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=104&r=1991> [cit. dne 15. 12. 2016]

¹²⁴ Ustanovení § 1777, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1777.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1777%2Ehtm [cit. dne 15. 12. 2016]

stanoví, že rodinný soud ho musí po odpadnutí překážky na základě jeho žádosti jmenovat na místo dosavadního tutora.¹²⁵

Na rozdíl od naší právní úpravy poručenství BGB stanoví, že v případě nezletilého manžela je tomuto přednostně, a tedy i před osobami navrženými rodiči, jakožto poručník ustanoven druhý manžel (choť), samozřejmě za předpokladu, že splňuje podmínky kladené na osobu poručníka.

Německý občanský zákoník rovněž stanovuje, že vedle předurčeného poručníka může být tomuto jmenován spoluporučník, avšak pouze se souhlasem předurčeného poručníka.

Není-li poručník určen rodiči nezletilého, pak poručníka vybírá rodinný soud. Výběr osoby musí rodinný soud učinit až po výsledku úřadu péče o mládež. Poručníkem může být vybrána pouze osoba, která je vhodná a způsobilá poručenství vykonávat s ohledem na její osobní poměry, finanční situaci a rovněž s ohledem na další okolnosti. Pokud připadá v úvahu více vhodných osob, měl by soud při výběru poručníka zohlednit především přání rodičů, osobní vazby dítěte, pokrevní příbuzenství a náboženské vyznání dítěte. Před výběrem určité osoby jakožto poručníka by měl dle BGB rodinný soud vyslechnout příbuzné nezletilého, pokud to lze provést bez zbytečných průtahů a nepřiměřených nákladů.¹²⁶

4.5. Dobrovolnost výkonu poručenské funkce a její důsledky

Funkce poručníka je funkcí čestnou a především pak dobrovolnou.¹²⁷ Dobrovolnost funkce vyplývá ze znění ustanovení § 931 odst. 2 OZ, jež poskytuje každé fyzické osobě právo své případné jmenování do funkce poručníka odmítnout a to i bez udání důvodu. Nikdo tedy „nemůže být poručníkem jmenován proti své vůli“¹²⁸

¹²⁵ Ustanovení § 1778 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1778.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1778%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

¹²⁶ Ustanovení § 1779 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1779.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1779%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

¹²⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s.1194

¹²⁸ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 140

a k výkonu poručenství nucen. S ohledem na skutečnost, že shora uvedené ustanovení OZ výslovně zmiňuje fyzické osoby, lze argumentem *a contrario* dovodit, že OSPOD není oprávněn jmenování do funkce odmítnout. Odmítnutí poručenské funkce je však s ohledem na shora uvedené možné pouze před tím, než je osoba poručníkem jmenována a než se tato funkce ujme. Možnost odmítnutí poručenské funkce představuje záruku, že poručník bude funkci „*vykonávat řádně a ve prospěch dítěte*“.¹²⁹ V právu osoby odmítnout funkci poručníka je pak promítnuta zásada autonomie vůle.

Dalším důsledkem dobrovolnosti výkonu poručenské funkce je bezplatnost takovéto funkce, neboť *tutorovi* za její výkon nenáleží odměna, s výjimkou případu, kdy poručník osobně o dítě pečuje a rovněž vykonává správu jmění dítěte, jež je však značně obtížná a pro tuto nebyl jmenován opatrovník.¹³⁰ V takovém případě náleží poručníkovi právo na náhradu nákladů, jež mu při správě jmění dítěte vzniknou a za určitých okolností rovněž i právo na přiměřenou odměnu z výnosu jmění dítěte, přičemž výši této odměny stanovuje soud a přihlíží k povaze výnosu jmění dítěte (k tomuto více viz podkapitole 6.1.5. Náklady a odměna ze správy jmění).¹³¹

K převzetí poručnické funkce přistupuje německá právní úprava zcela odlišně, než česká, neboť BGB výslovně zakotvuje, že přijetí poručenství je povinností každého německého občana, pokud byl tento rodinným soudem vybrán a pokud mu ve jmenování nebrání některá z výše uvedených překážek.¹³² Povinnost převzít poručenství se však vztahuje pouze na osoby, jež byly vybrány soudem. Na druhou stranu rovněž i německá právní úprava explicitně stanovuje důvody, pro něž je možné poručenkou funkci odmítnout, mezi něž BGB řadí péči o dvě či více dětí, které ještě nejsou školou povinné, věk 60 let, péči o osobu či majetek více než 3 nezletilých dětí, nemoc či postižení, jež brání v řádném výkonu poručnictví. Právo odmítnout poručenkou funkci poskytuje BGB i tomu, kdo pro vzdálenost svého bydliště od sídla rodinného soudu nemůže poručenství vykonávat bez zvláštních obtíží či osobě, která již více než jedno

¹²⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 268

¹³⁰ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 941 a § 942. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1129

¹³¹ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 951 odst. 2. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1130

¹³² Ustanovení § 1785 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1785.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1785%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

poručenství, opatrovnictví či pěstounství vykonává. V posledním zmiňovaném případě BGB výslovně stanovuje, že výkon poručenství nad vícero sourozenci je považován za jedno poručenství a rovněž, že výkonu jednoho poručenství je ekvivalentní výkon dohledu nad dvěma poručenstvími. Německý občanský zákoník výslovně stanoví, že právo poručenství odmítnout musí být u rodinného soudu uplatněno před jmenováním osoby poručníkem, jinak toto zaniká.¹³³

Německý občanský zákoník rovněž upravuje důsledky bezdůvodného odmítnutí poručenství. S ohledem na skutečnost, že německá právní úprava pokládá převzetí poručenské funkce za občanskou povinnost, je možné k převzetí funkce osobu, u níž není dán důvod pro odmítnutí funkce, donutit uložením pokuty, jež může být ukládána opakovaně a to v intervalu minimálně jednoho týdne, maximálně však třikrát.¹³⁴ V případě, že osoba bezdůvodně odmítne převzít poručenství, pak je, pokud je na vině, odpovědná za škody, které dítě utrpí v důsledku opožděného jmenování nového poručníka. Pokud rodinný soud shledá a prohlásí odmítnutí poručenství nedůvodným, pak je osoba, která poručenství odmítla, povinna na žádost rodinného soudu poručenství dočasně převzít.¹³⁵

Německý občanský zákoník v ustanovení §1835 výslovně stanoví, že pokud je poručenec nemajetný, tak náleží poručníkovi náhrada nákladů, případně i odměna ze státních prostředků.

¹³³ Ustanovení § 1786, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1786.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1786%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016];

¹³⁴ Ustanovení § 1788, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1788.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1788%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016];

¹³⁵ Ustanovení § 1787, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1787.html [cit. dne 15. 12. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1787%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016];

5 ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

5.1. Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je v českém právním řádu upravena zejména ZSPOD, jehož ustanovení § 1 tuto vymezuje především jako ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte (včetně ochrany jeho jmění), zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.¹³⁶ Sociálně-právní ochranu dětí lze tedy chápat jako specifickou činnost státu, „jejímž hlavním účelem je zajištění nejlepšího zájmu dítěte a dosažení jeho blaha ve vazně na zákon.“¹³⁷

5.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu dětí v České republice poskytují a její výkon zajišťují specializované orgány, jejichž výčet podává ustanovení § 4 ZSPOD. Sociálně-právní ochranu zajišťují především obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady, „které v přenesené působnosti zajišťují celou řadu povinností vyplývajících pro stát ze sociálně-právní ochrany“ a jež „mají možnost velmi bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a činit potřebná opatření.“¹³⁸ Mezi další orgány sociálně-právních ochrany dětí pak ZOSPOD řadí krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, krajské pobočky Úřadu práce České republiky a pobočka Úřadu práce České republiky pro hlavní město Prahu.

5.3. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako poručník

¹³⁶Česko. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně –právní ochraně dětí. In Sbirka zákonů České republiky. 1999, částka 111, s. 7662

¹³⁷HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 254

¹³⁸ Vláda: Důvodová zpráva k návrhu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999, § 4, dostupná na <https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mjzhe4v6mzvfhfpi6romnqte#> [cit. dne 15. 12. 2016]

Dle důvodů ustanovení OSPOD poručníkem a rovněž dle způsobu vzniku poručenské funkce rozeznává OZ dvojí postavení OSPOD jakožto poručníka - poručníka veřejného (zákonného) a jmenovaného soudem (osobního).

5.3.1. Veřejný poručník

Veřejným poručníkem se OSPOD stává tehdy, pokud nastane některý z výše uvedených důvodů, pro něž je potřeba dítěti ustanovit poručníka a současně pokud soud dítěti zatím žádného tutora nejmenoval či se tento doposud neujal funkce. Orgán sociálně-právní ochrany dětí tedy zákonné poručenství vykonává pouze dočasně do doby, než soud dítěti poručníka jmenuje, či dokud se tutor funkce neujme.¹³⁹ Orgán sociálně-právní ochrany dětí jakožto veřejný poručník není tedy do funkce tutora jmenován rozhodnutím soudu, neboť se poručníkem stává *ex lege*, tedy na základě zákona, v důsledku nastalých v zákoně předvídaných skutečností (např. nabytím právní moci rozsudku o omezení svéprávnosti poručníka, smrtí poručníka apod.). Orgány sociálně-právní ochrany dětí se veřejným poručníkem dítěte stává rovněž i v případě úmrtí poručníka, ztráty schopnosti či způsobilosti tutora poručenství vykonávat či při zproštění funkce poručníka, anebo při jeho odvolání.¹⁴⁰ S ohledem na již několikrát zmiňovanou skutečnost, že není možné ponechat nezletilé nesvéprávné dítě a jeho zájmy, byť i jen na přechodnou dobu, bez patřičné právní ochrany, je OSOPD jakožto veřejný poručník oprávněn v zájmu dítěte vykonávat práva a povinnosti poručníka vedoucí k právní ochraně dítěte a jeho zájmů.

S ohledem na shora uvedené tedy můžeme shrnout, že důvodem zakotvení institutu veřejného poručníka je skutečnost, že dítě musí mít vždy zákonného zástupce, jenž vykonává právní ochranu zájmů nesvéprávného dítěte a není tedy možné, aby bylo dítě ponecháno bez patřičné právní ochrany.¹⁴¹ Ze shora uvedených orgánů sociálně-

¹³⁹ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 929. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

¹⁴⁰ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 930 odst. 2. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

¹⁴¹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 140

právní ochrany dětí náleží výkon funkce veřejného poručníka dle ZSPOD obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.¹⁴²

Německá právní úprava rovněž rozeznává poručníky ustanovené rozhodnutím soudu a poručenství veřejné, kdy se úřad péče o mládež stává poručníkem přímo na základě zákona, aniž by bylo k jeho ustanovení potřeba rozhodnutí soudu.

Dle BGB se úřad péče o mládež stává poručníkem *ex lege* v případě, narodí-li se dítě mimo manželství a nastane-li jedna z výše uvedených skutečností odůvodňujících ustanovení poručenství, k čemuž dochází v případech, kdy ani jeden z rodičů nemá právo dítě zastupovat a pečovat o něho. Shora uvedené je však použitelné pouze v případě, má-li dítě ve spolkové republice obvyklé bydliště (národnost je irelevantní). Úřad péče o mládež se veřejným poručníkem dítěte nestává rovněž v případě, byl-li dítěti ještě před jeho narozením jmenován poručník, neboť se tutorem stává dnem narození dítěte osoba jmenovaná před narozením dítěte.

Úřad péče o mládež se stává poručníkem přímo na základě zákona rovněž právní mocí rozhodnutí, jímž bylo zrušeno otcovství k dítěti, které otec dítěte popřel. I v tomto případě však musí nastat jedna ze skutečností odůvodňujících jmenování poručníka (např. nezletilost matky dítěte). Vzhledem ke skutečnosti, že se úřad péče o mládež stává poručníkem *ex lege*, nevydává rodinný soud úřadu listinu o ustanovení poručníkem, je však povinen mu bez zbytečného odkladu vydat potvrzení o počátku poručenství.¹⁴³

5.3.2. *Poručník jmenovaný soudem*

Občanský zákoník rovněž pamatuje na situace, že soud nemusí být při hledání vhodné osoby, jež by se mohla stát tutorem, úspěšný. V takových případech nezbyvá, než poručníkem ustanovit OSPOD. S ohledem na skutečnost, že je OSPOD poručníkem jmenován v krajních případech, kdy se soudu nepodařilo najít jinou vhodnou osobu, neposkytuje občanský zákoník OSPOD právo jmenování odmítnout, neboť pokud by

¹⁴² Česko. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně – právní ochraně dětí. In Sbíрка zákonů České republiky. 1999, částka 111, s. 7665

¹⁴³ Ustanovení § 1791 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1791.html [cit. dne 28. 11. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1791c%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

zákonodárce OSPOD takové právo poskytl, pak by nebyla zajištěna nesvéprávnému nezletilému dítěti potřebná právní ochrana.

Dle BGB se ke jmenování úřadu péče o mládež do funkce poručníka dítěte přistupuje stejně jako v naší právní úpravě pouze v případech, kdy není k dispozici žádná jiná vhodná osoba, která by mohla být poručníkem jmenována. Jinou vhodnou osobou se rozumí jak osoba fyzická, tak i sdružení. Ke jmenování úřadu do funkce poručníka se nevyžaduje souhlas tohoto úřadu. K převzetí poručenství je obvykle příslušný úřad dle bydliště poručenice. Poručenství vzniká rozhodnutím rodinného soudu o jmenování úřadu péče o mládež do funkce poručníka.¹⁴⁴

Rodiče dítěte nejsou v rámci svého oprávnění navrhnout dítěti poručníka, oprávnění úřad péče o mládež jakožto poručníka dítěte určit či vyloučit.

Výkon poručenství může být předán na jiný úřad péče o mládež, pokud je to nezbytné v zájmu dítěte. V takovém případě nejprve dojde k odvolání původně jmenované úřadu a následně ke jmenování nového, přičemž před jmenováním by měl soud opětovně zkoumat, zda zde není jiná vhodná osoba.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Ustanovení § 1791b BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1791_b.html [cit. dne 28. 11. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1791b%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁴⁵ REBMANN, K., SÄCKER, F. J., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5. Familienrecht. 2. Halbband (§§ 1589 – 1921)*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 1987, s.979

6 OBSAH FUNKCE PORUČNÍKA

Klíčovým ustanovením OZ, jež upravuje právní postavení poručníka, je ustanovení § 928 odst. 1 OZ, které říká, že poručník vykonává vůči dítěti zásadně všechna práva a povinnosti jako rodič, s výjimkou povinnosti vyživovací (ta náleží nadále rodičům). S ohledem na znění shora uvedeného ustanovení a rovněž s ohledem na důvody, pro něž je poručník nezletilému nesvéprávnému dítěti jmenován, lze potvrdit již několikrát v této práci zmiňované tvrzení, že základním posláním poručníka je především ochrana plně nesvéprávného dítěte. Jelikož je tedy poručník do funkce ustavován na místo rodičů, kteří nemohou z nejrůznějších důvodů výše uvedené činit sami, náleží mu výkon zásadně všech práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti (s výjimkou již zmiňované vyživovací povinnosti a povinnosti pečovat o dítě osobně a vychovávat ho ve své vlastní rodině), stává se zákonným zástupce dítěte a „*stojí na místě rodiče a poskytuje dítěti náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů.*“¹⁴⁶

Samotný zákonný obsah funkce poručníka lze dovodit jednak ze znění ustanovení § 858 OZ, jež vymezuje povinnosti a práva náležející do rodičovské odpovědnosti, rovněž též z ustanovení upravující právní postavení poručníka, tedy z ustanovení dílu prvního hlavy třetí OZ. Těžiště obsahu poručenské funkce představují především povinnosti a práva tvořící rodičovskou odpovědnost, konkrétně tedy péče o dítě (zejm. péče o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), ochrana dítěte, zajišťování výchovy a vzdělání dítěte, zastupování dítěte, správa jeho jmění a udržování kontaktu s dítětem.¹⁴⁷ Poručníkovi však není zákonem stanovena povinnost o dítě osobně pečovat, pokud však tak činí, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi. Naopak mezi práva a povinnosti, jež *tutorovi* nepřísluší z důvodu, že tato nejsou součástí rodičovské odpovědnosti, lze zařadit např. právo určit dítěti jméno, právo udělit souhlas s osvojením dítěte či právo být v matrice uveden jako rodič.¹⁴⁸ Obsah funkce poručníka je též tvořen rovněž i povinnostmi a právy, jež vyplývají přímo

¹⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 265

¹⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1184

¹⁴⁸ ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 622

z postavení osoby jako poručníka, mezi něž lze zařadit např. povinnost podávat soudu zprávy o osobě poručence a o jeho vývoji a povinnost předkládat účty ze správy poručencova jmění, právo navrhnout jmenování opatrovníka pro správu jmění dítěte, právo udělit souhlas s osvojením dítěte za rodiče dle § 818 odst. 2 OZ (pokud rodiče zemřeli, či pokud nebylo rodičovství k osvojovanému dítěti určeno), z řádného plnění funkce je pak poručník odpovědný soudu, podléhá jeho dohledu, s čímž souvisí i skutečnost, že k rozhodnutí v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte je potřeba schválení soudu.

Shora uvedené však neplatí bezvýjimečně, neboť soud může výjimečně stanovit okruh práv a povinností poručníka odlišně, a to s ohledem na osobu poručníka, poměry dítěte či s ohledem na důvod, z jakého nemají rodiče všechny povinnosti a práva.¹⁴⁹ Jako příklad lze uvést možnost soudu jmenovat na návrh poručníka pro správu jmění dítěte opatrovníka, jež připadá v úvahu tehdy, pečuje-li poručník fyzická osoba osobně o dítě a je-li péče o jmění dítěte značně obtížná především pro rozsáhlost či rozmanitost majetku dítěte. V takovém případě lze dle důvodové zprávy od osoby poručníka očekávat spíše osobní péči o dítě a jeho obecné zastupování. Opačně je tomu u orgánu sociálně-právní ochrany dětí jakožto veřejného poručníka, jelikož tento by opatrovníkem neměl být doplňován, a to z toho důvodu, že se u něho nepředpokládá osobní péče o dítě, „*naopak se předpokládá, že je schopen (...) pečovat o majetek poručence.*“¹⁵⁰

Lze tedy shrnout, že poručník je zákonným zástupcem dítěte a vykonává vůči dítěti práva a povinnosti tvořící obsah rodičovské zodpovědnosti, v důsledku čehož se na poručníka užijí přiměřeně ustanovení o právech a povinnostech rodičů vůči dětem.

Německá právní úprava přistupuje k úpravě právního postavení a obsahu funkce poručníka obdobně jako česká, neboť práva a povinnosti poručníka jsou obdobná právům a povinnostem náležejícím do rodičovské odpovědnosti. Poručníkovi dle BGB náleží především právo a povinnost komplexně o osobu a majetek poručence pečovat a v této souvislosti jej reprezentovat, udržovat osobní kontakt s dítětem, pečovat o jeho náboženskou výchovu a o vzdělání. Za klíčové oprávnění a povinnost BGB považuje

¹⁴⁹ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 928 odst. 2. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1128

¹⁵⁰ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 620

právo a povinnost poručenice zastupovat. Stejně tak jako rodič je i poručník povinen při péči a výchově dítěte přihlídnout k rostoucím schopnostem a potřebám dítěte a rovněž je při plnění těchto úkolů nezávislý. Pravomoci tutora jsou však oproti oprávněním rodičů více omezené, neboť podléhá větší kontrole poručnického soudu a úřadu péče o dítě.¹⁵¹

Německý občanský zákoník výslovně stanovuje poručníkovi povinnost udržovat osobní kontakt s dítětem, jež je realizována prostřednictvím návštěv, které musí probíhat min. jednou měsíčně (návštěvní intervaly však mohou být s ohledem na konkrétní případ zkráceny či prodlouženy). Poručník je stejně tak jako u nás oprávněn, nikoli však povinen, pečovat o dítě ve své domácnosti.¹⁵²

Na rozdíl od české právní úpravy BGB rovněž poručníkovi výslovně stanovuje povinnost pečovat o náboženskou výchovu poručenice. V případě, že je poručník jiného náboženského vyznání, než ke kterému je poručenec vychováván, může být péče o náboženskou výchovu poručenice rodinným soudem odebrána. V úvahu pak musí být náboženské vyznání poručenice vzato i tehdy, rozhodne-li se úřad péče o mládež či sdružení jakožto poručníci poručenice umístit v určitém zařízení.¹⁵³ Ze shora uvedeného je patrné, že německá právní úprava respektuje náboženskou svobodu poručenice.

Pokud někdo protiprávně dítě zadržuje, pak je tutor oprávněn žádat o navrácení dítěte. BGB rovněž upravuje otázky týkající se zdravotní stránky dítěte, např. poručník nemůže dát souhlas ke sterilizaci dítěte.¹⁵⁴

6.1. Zákonné povinnosti a práva poručníka

6.1.1. Povinnost soupisu jmění

První povinnost, již musí poručník po svém jmenování učinit a kterou znalo již římské právo, představuje povinnost poručníka předložit soudu do devadesáti dnů po

¹⁵¹ BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1104

¹⁵² BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1009

¹⁵³ Ustanovení § 1801 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1801.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁵⁴ Ustanovení § 1631 a § 1632 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1631c.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1632.html [cit. dne 28. 11. 2016]

svém jmenování soupis jmění dítěte, jenž od počátku výkonu poručenské funkce stanovuje na jisto, co tvoří jmění poručenice a je „základem pro pozdější účty ze správy jmění, popřípadě pro závěrečný účet po skončení funkce poručníka.“¹⁵⁵ Shora uvedenou lhůtu devadesáti dnů může soud na základě žádosti poručníka (např. pro rozsáhlost poručeniceva jmění) prodloužit a to až o šedesát dnů. V povinnosti poručníka předložit soudu soupis jmění poručenice „se zrcadlí zvýšený zájem na ochraně majetkových zájmů poručenice.“¹⁵⁶ Tato povinnost platí bezvýjimečně pro všechny druhy poručníků a tutor jí nemůže být zproštěn.

Německý občanský zákoník přistupuje ke shora uvedené povinnosti poručníka obdobně jako česká právní úprava, neboť i dle německé právní úpravy má poručník povinnost vytvořit seznam majetku, který existuje v době, kdy je poručenství nařízeno. Německý občanský zákoník navíc poručníkovi výslovně stanovuje povinnost opatřit soupis majetku poručenice prohlášením o správnosti a úplnosti. Je-li poručníkovi ustanoven poručník dohlízející, pak je zde povinnost zapojit tohoto do vytváření seznamu a i tento jej musí též opatřit prohlášením o úplnosti a správnosti.

Německý občanský zákoník rovněž výslovně upravuje možnost poručníka využít při soupisu majetku pomoci úředníka, notáře či jiného odborníka. Německý občanský zákoník též myslí na situace, není-li poručníkem předložený soupis jmění dostatečný, neboť výslovně upravuje, že rodinný soud může nařídít příslušnému orgánu veřejné moci nebo úředníkovi či notáři vyhotovit soupis majetku poručenice.¹⁵⁷

6.1.2. Zastoupení dítěte

Zastupování dítěte představuje právo a povinnost poručníka zastupovat nesvéprávné dítě při právních jednáních, ke kterým není dítě s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost právně způsobilé. Dle ustanovení § 457 OZ je poručník povinen při zastupování poručenice sledovat ochranu zájmů poručenice a naplňovat práva poručenice. Poručník není oprávněn za poručenice jednat v záležitostech týkajících se vzniku a zániku manželství, výkonu rodičovských práv a povinností, pořízení pro

¹⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1200

¹⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1200

¹⁵⁷ Ustanovení § 1802, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1802.html [cit. dne 28. 11. 2016];

případ smrti nebo prohlášení o vydědění a jejich odvolání, a to s ohledem na ustanovení § 458 OZ, dle něhož není zákonný zástupce (tudíž i poručník) oprávněn za zastoupeného právně jednat ve shora uvedených záležitostech.

Poručník by měl při každém jednání za dítě v souladu s ustanovením § 875 odst. 2 OZ sdělit poručenci vše potřebné ohledně jednání, které se chystá učinit a umožnit dítěti vyjádřit svůj názor, s výjimkou případů, kdy dítě není schopno sdělení náležitě přijmout, vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento poručníkovi sdělit.

OZ dále vyžaduje, aby bylo každé rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte schváleno soudem. Za nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte lze dle právní teorie považovat záležitosti vztahující se k osobní sféře dítěte (např. závažné lékařské zákroky, volba vzdělání či povolání dítěte, souhlas s osvojením, změna státního občanství) a záležitosti týkající se jeho jmění (k tomu více v následující podkapitole), jež nejsou pravidelné a každodenní. K takovému právnímu jednání, k němuž soud nedal souhlas, se dle zákona nepřihlíží a hledí se na něho, jako by vůbec nebylo učiněno, nevyvolá tedy žádné právní následky, jedná se tedy o zdánlivé právní jednání.¹⁵⁸

Německá právní úprava považuje za klíčové oprávnění a povinnost poručníka právo a povinnost poručence zastupovat.¹⁵⁹ Právo zastupovat odpovídá právu rodičů dítě zastupovat a je tedy v podstatě neomezené. Německý občanský zákoník výslovně tutora opravňuje činit i právní jednání, ke kterým je poručenec způsobilý. Pokud nejsou ohroženy zájmy dítěte, může poručník jednat i vlastním jménem. Stejně tak jako česká právní úprava, rovněž i ta německá vylučuje právo tutora zastupovat poručence u osobních právních jednání, konkrétně jsou zmíněna např. uzavření manželství, uzavření manželské smlouvy a dispozice pro případ smrti.

Poručenství jako takové je nepřenosné, BGB však připouští, aby si poručník přibral na svou podporu nápomocnou osobu a takovou zplnomocnil, přičemž ke zplnomocnění není potřeba souhlasu rodinného soudu s výjimkou prokury. Plná moc

¹⁵⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1202

¹⁵⁹BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB. 2. auflage*. München: C. H. Beck, 2003, s. 1104

však musí být udělena k určitému okruhu právních jednání, v opačném případě by byla udělena v rozporu se zásadou osobního vedení poručenství a byla by nepřípustná.¹⁶⁰

BGB obsahuje v ustanovení § 1795 výčet právních jednání a záležitostí, v nichž není poručník oprávněn poručenke zastupovat, jedná se především o právní jednání mezi poručenkem a jeho manželem, registrovaným partnerem, nebo jeho přímým příbuzným, ledaže právní úkon spočívá pouze v plnění povinností, dále v právních jednáních, jejichž předmětem je převod či zatížení pohledávky poručenke proti poručníkovi zajištěnému zástavním právem, hypotékou, lodní hypotékou nebo ručení, zrušení či snížení tohoto zajištění, nebo který zakládá závazek dítěte uskutečnit převod, zatížení, zrušení, snížení a rovněž v soudním sporu mezi osobami poručníkem a jednou ze shora uvedených osob.¹⁶¹

Rodinný soud je dle BGB oprávněn zprostit poručníka pravomoci zastupovat poručenke pro jednotlivé záležitosti nebo pro určitý okruh záležitostí. Ke zproštění by však mělo docházet pouze v případech, pokud je zájem poručenke ve značném rozporu se zájmem poručníka, třetí strany zastoupené poručníkem nebo jedné z osob vyjmenovaných v předchozím odstavci (např. pokud je poručník správcem pozůstalosti či pokud by odmítnutí pozůstalosti poručenkem zapříčinilo nápad pozůstalosti na poručníka).¹⁶²

6.1.3. Zprávy o osobě dítěte a o jeho vývoji

Poručník v průběhu výkonu poručnické funkce podléhá stálému doзору soudu, jenž spočívá mimo jiné i v povinnosti poručníka podávat soudu pravidelné zprávy o sobě dítěte a o jeho vývoji. Prostřednictvím plnění shora uvedené povinnosti je soud pravidelně informován o změnách v osobní sféře dítěte. Poručník je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručenke pravidelně, minimálně jedenkrát ročně, nestanoví-li soud kratší interval. Obsahem zpráv o osobě dítěte a jeho vývoji jsou především skutečnosti týkající se pobytu poručenke, jeho zdravotního stavu, prospěchu ve škole, případně nástupu do zaměstnání, rozvoji jeho schopností a dovedností. Poručník je

¹⁶⁰ BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1105

¹⁶¹ Ustanovení § 1795 BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1105

¹⁶² BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, s. 1007

rovněž povinen soud informovat o celkovém vývoji poručenice. Shora uvedené povinnosti nemůže být tutor ze strany soudu za žádných okolností zbaven. „*Účelem této zprávy je, aby si soud mohl učinit obraz o vývoji dítěte a o tom, zda poručník vykonává své povinnosti v zájmu dítěte.*“¹⁶³ Shora uvedená povinnost pak spolu s povinností poručníka předkládat účty ze správy jmění poručenice odráží ochrannou funkci poručenství.

Stejnou povinnost poručníkovi ukládá též i BGB. Poručník je povinen zprávu o osobní situaci poručenice podat soudu minimálně jednou ročně. Zpráva obsahuje především informace o životní situaci dítěte, o jeho fyzickém a duševním vývoji, o vztazích s třetími osobami, o stavu jeho vzdělání.¹⁶⁴ Německý občanský zákoník výslovně stanoví, že zpráva o osobní situaci poručenice musí obsahovat mimo shora uvedené i informaci o osobních kontaktech poručníka s poručencem a to s ohledem na skutečnost, že je poručník povinen udržovat osobní kontakt s poručencem a tohoto min. jednou měsíčně navštěvovat.¹⁶⁵

6.1.4. Správa jmění dítěte

Poručník vykonává správu jmění dítěte dle znění § 942 OZ v souladu s ustanoveními, jež upravují správu jmění dítěte opatrovníkem, tedy především § 948 - 952 OZ. Poručník je tak povinen při správě jmění dítěte postupovat s péčí řádného hospodáře¹⁶⁶ (tedy usilovat o zachování jmění dítěte, případně o jeho rozmnožení, aby bylo jmění pro dítě do budoucna zachováno a nedocházelo k jeho zkracování či znehodnocování), nesmí podstupovat nepřiměřená rizika a má právo odečíst si z výnosu jmění dítěte potřebné náklady vztahující se ke správě jmění dítěte. Soud je oprávněn tutorovi určit, „*jakým způsobem má s jednotlivými částmi jmění nakládat, popř. jaký způsob nakládání se mu zakazuje,*“¹⁶⁷ čímž částečně předchází tomu, aby poručník při správě jmění dítěte nepodstupoval nepřiměřená rizika. Soud by pak měl stanovit

¹⁶³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1203

¹⁶⁴ BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB. 2. auflage*. München: C. H. Beck, 2003, s. 1146

¹⁶⁵ Ustanovení § 1840, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1840.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁶⁶ Obecné vymezení péče řádného hospodáře je uvedeno v ustanovení § 159 odst. 1 OZ, dle něhož péče řádného hospodáře představuje výkon funkce s nezbytnou loajalitou, potřebnými znalostmi a pečlivostí.

¹⁶⁷ ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 651

především „způsob výkonu vlastnických a jiných věcných práv a práv z duševního vlastnictví, způsob výkonu práv k cenným papírům a práv závazkových.“¹⁶⁸ V odůvodněných případech je soud dokonce oprávněn stanovit poručníkovi povinnost v přiměřeném rozsahu se pojistit pro případ způsobení škody poručenci při výkonu poručnické funkce.¹⁶⁹

Poručník je povinen spravovat jednak jmění dítěte, ohledně něhož nemá nesvéprávné dítě nikdy způsobilost samo jednat (s ohledem na ustanovení § 36 OZ se jedná o právní jednání, k nimž by potřeboval i zákonný zástupce nezletilého přivolení soudu, např. nabývání nemovité věci či její části) a rovněž jmění, ohledně něhož není dítě schopno samo jednat s ohledem na stupeň dosažené svéprávnosti.¹⁷⁰ Vše, co poručník získá použitím majetku poručence, nabývá poručenec.

Pro poručníka při správě jmění dítěte rovněž obdobně platí i ustanovení OZ týkající se výkonu správy jmění dítěte rodiči, dle nichž potřebuje poručník souhlas soudu k právním jednáním vztahujícím se k existujícímu či budoucímu jmění dítěte či jednotlivé součásti tohoto jmění, s výjimkou právních jednání o běžných záležitostech či záležitostech zanedbatelné majetkové hodnoty. Mezi běžné záležitosti lze dle právní teorie zařadit záležitosti každodenní či opakující se v krátkých časových intervalech (např. nákup stravy, ošacení apod.), „za zanedbatelnou majetkovou hodnotu lze považovat plnění nepřevyšující řádově desítky či stovky korun.“¹⁷¹ Shora uvedená hlediska je třeba posuzovat objektivně a nikoli ve vazbě na majetkové poměry konkrétního dítěte. Soud je oprávněn souhlas udělit, pokud je právní jednání v zájmu poručence.¹⁷² Ustanovení § 898 odst. 2 OZ demonstrativně uvádí právní jednání, k nimž je potřeba souhlasu soudu. Jedná se zejména o právní jednání, jimiž

- dítě nabývá nemovitou věc nebo její část a kterým s ní nakládá,
- zatěžuje majetek jako celek nebo jeho nikoli nepodstatnou část,
- nabývá či odmítá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty nebo takový dar nebo dar představující nikoli nepodstatnou část jeho majetku poskytuje či

¹⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1230

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 1230

¹⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 981

¹⁷¹ Tamtéž, s. 986

¹⁷² Tamtéž, s. 989

- uzavírá smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, smlouvu úvěrovou nebo obdobnou či smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu.

Jedná-li poručník ve shora uvedených záležitostech bez potřebného souhlasu soudu, nejedná právně perfektně, nýbrž činí pouze právní jednání zdánlivé. Naopak souhlasu soudu není zapotřebí tehdy, pokud může nezletilé dítě jednat samo vzhledem k dosaženému stupni rozumové a volní vyspělosti.

V BGB je správa jmění poručenice upravena především v ustanoveních § 1802 – 1826, přičemž některá práva a povinnosti poručníka upravuje BGB podrobněji než naše právní úprava.

Německý občanský zákoník tak např. výslovně upravuje správu majetku poručenice v případě dědictví či darování, upravuje způsoby nakládání s peněžními prostředky a cennými papíry poručenice, rovněž upravuje odpovědnost za škodu při správě jmění.

Pokud jde o správu majetku v případě dědictví či darování, pak má poručník povinnost spravovat vše, co poručenec nabude v důsledku úmrtí třetí osoby, či je mu od třetí osoby bezplatně darováno. Správu shora uvedeného je poručník povinen vykonávat v souladu s pokyny zůstavitele či třetí strany, pokud jsou takové pokyny zůstavitelem dány v závěti či třetí stranou v době darování. Odchýlit se od těchto je poručník oprávněn pouze v případě, že by byl uposlechnutím pokynu ohrožen zájem poručenice, avšak takové odchýlení se od pokynů BGB podmiňuje souhlasem rodinného soud a v případě darování *inter vivos* souhlasem dárce, pokud je naživu (tento může být nahrazen souhlasem rodinného soudu, pokud je dárce trvale neschopen učinit prohlášení či pokud je její pobyt trvale neznámý).¹⁷³

Německý občanský zákoník výslovně zakazuje poručníkovi v zastoupení poručenice komukoli cokoli darovat s výjimkou případů, kdy jsou dary učiněné z morální povinnosti či pamatují na slušné chování.¹⁷⁴ Povinné dary přicházejí v úvahu zejména v případech, v nichž má blízký příbuzný či jiný příbuzný poručenice potíže

¹⁷³ Ustanovení § 1803 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1803.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁷⁴ Ustanovení § 1804 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1804.html [cit. dne 28. 11. 2016]

a poručenec tyto může darem podpořit, aniž by došlo k ohrožení jeho vlastních zájmů. Morální povinnost může sloužit též k dosažení sociálního cíle.¹⁷⁵

Německý občanský zákoník oproti naší právní úpravě věnuje pozornost i nakládání s různými částmi poručencova jmění, konkrétně např. s penězi či cennými papíry.

Peníze poručence tak mají být dle BGB předně užity k úhradě výdajů, případné zbývající peněžní prostředky má poručník povinnost úročitelně investovat, přičemž BGB v ustanovení § 1807 stanovuje druhy povolených investic (např. do zajištěných dluhopisů, do cenných papírů, různých druhů zajištěných pohledávek apod.). Takové investice je poručník oprávněn činit pouze se souhlasem dohlízejícího poručníka (tento lze nahradit souhlasem rodinného soudu) či se souhlasem soudu v případě, není-li dohlízející poručník ustanoven, s výjimkou případů, kdy je dle BGB potřeba výslovného souhlasu soudu. Pokud však vykonává poručnictví společně více osob, pak není povolení soudu potřeba.¹⁷⁶ Jiné druhy investic než ty uvedené v ustanovení § 1807 BGB mohou být poručíkovi povoleny rodinným soudem pouze v případě, není-li zamýšlený způsob investice za okolností daného případu v rozporu se zásadou efektivní/hospodárné správy majetku (pokud je, pak má rodinný soud povinnost zvolený druh investice odmítnout).

Pokud poručník užije poručencových peněz pro své vlastní potřeby, pak je dle BGB povinen platit ode dne jejich používání poručenci úroky.¹⁷⁷

Německý občanský zákoník rovněž upravuje pravidla pro nakládání poručníka s cennými papíry, když stanovuje např. povinnost poručníka uložit u depositáře či u jiné úvěrové instituce v BGB uvedené cenné papíry na doručitele, které jsou součástí majetku poručence. O jejich vydání pak může poručník žádat pouze s povolením rodinného soudu. Německý občanský zákoník rovněž upravuje převedení cenného papíru na doručitele a jeho přeměnu na cenný papír na jméno.¹⁷⁸ Další způsoby nakládání s cennými papíry jsou upraveny v ustanovení § 1819 – 1822 BGB.

¹⁷⁵ REBMANN, K., SÄCKER, F. J., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5. Familienrecht. 2. Halbband (§§ 1589 – 1921)*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 1987, s. 1043

¹⁷⁶ Ustanovení § 1810 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1810.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁷⁷ Ustanovení § 1834 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1834.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁷⁸ Ustanovení § 1814 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1814.html [cit. dne 28. 11. 2016]

Německý občanský zákoník rovněž jako česká právní úprava stanovuje jednání poručníka, k nimž je potřeba výslovného souhlasu soudu, např.

- k nakládání s pozemkem nebo s právem k pozemku,
- k nakládání s registrovanou lodí, lodí ve výstavbě nebo s nárokem, který je zaměřen na převod vlastnictví k registrované lodi či k lodi ve výstavbě,
- odmítnutí/zřeknutí se pozůstalosti či odkazu, vzdání se povinného dílu a dohody o rozdělení dědictví,
- pro smlouvu, která je zaměřena na úplatné nabytí nebo prodej nebo obchod, a pro společenské smlouvy uzavřené k provozování živnosti či podnikání,
- pro pachtovní smlouvy z hospodářství nebo živnostenského podnikání,
- pro nájemní smlouvu nebo pacht nebo jinou smlouvu, která zavazuje poručenec k pravidelnému plnění, pokud smluvní vztah trvá více než jeden rok poté co poručenec dosáhne plnoletosti,
- pro učňovskou smlouvu, která se uzavírá na dobu delší než jeden rok,
- pro sjednání úvěru na poručenec,
- k zahájení nové obchodní činnosti jménem poručenec nebo k započatí podnikání jménem poručenec, stejně tak i k ukončení existující obchodní či jiné podnikatelské činnosti poručenec.¹⁷⁹

Uzavře-li poručník smlouvu bez potřebného povolení rodinného soudu, je účinnost smlouvy předmětem následného schválení soudu. Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že souhlas soudu je možné poručníkovi udělit i zpětně, tedy již po učiněném právním jednání. Dosáhl-li poručenec zletilosti, pak jeho souhlas nahradí schválení soudu.¹⁸⁰

Poručník naopak souhlas rodinného soudu nepotřebuje, např.

- k přijetí dluhu, nespočívá-li předmět plnění v penězích nebo cenných papírech
- pokud pohledávka nepřevyšuje 3000 euro
- pokud je pohledávka součástí odměny z vlastnictví poručenec

¹⁷⁹ Ustanovení § 1821 a 1822 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1821.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1822.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1823.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁸⁰ Ustanovení § 1829 BGB, dostupné také na http://www.1813-im-internet.de/bgb/___1829.html [cit. dne 28. 11. 2016]

- pokud je nárok zaměřen na úhradu nákladů za výpověď či stíhání práv, nebo jiného vedlejšího nároku.¹⁸¹

Pokud je poručníkovi ustanoven poručník dohlízející, pak je jeho souhlasem podmíněno nakládání poručníka s pohledávkami či jinými nároky poručenice, rovněž i nakládání s cennými papíry.

6.1.5. Náklady a odměna ze správy jmění

Poručník má právo si z výnosu jmění dítěte odečíst potřebné náklady související se správou jmění poručenice. Pokud výnos jmění dítěte nepostačuje na úhradu výše uvedených nákladů, pak může soud rozhodnout o náhradě nákladů z majetku poručenice.¹⁸²

Poručníkovi náleží z výnosu spravovaného jmění poručenice odměna, která je poskytována formou ročního platu, ojedinele až při ukončení činnosti poručníka. „Výši odměny a dobu, za kterou má být odměna opatrovníkovi stanovena, určí soud s ohledem na povahu výnosů jmění.“¹⁸³ Pokud tedy ze správy poručenicevho jmění plyne výnos, má poručník právo na odměnu vždy. Nepokryje-li výnos jmění poručenice nárok poručníka na přiměřenou odměnu, může soud rozhodnout, že tato bude vyplacena z majetkové podstaty poručenice. Existuje-li však možnost ohrožení majetkových zájmů dítěte, v důsledku čehož soud dítěti pro zvýšenou ochranu jeho jmění ustanoví opatrovníka, odměna poručníkovi logicky nenáleží. Dokonce i orgán sociálně-právní ochrany dětí jakožto poručník, který spravuje jmění dítěte, má právo na přiměřenou odměnu a to s ohledem na znění ustanovení § 58 odst. 3 ZSPOD, neboť správa jmění dítěte je výslovně zmíněna jako výjimka z bezplatného poskytování sociálně-právní ochrany.

Pokud poručník před jmenováním do funkce či v průběhu výkonu funkce zjistí, že správa jmění dítěte by pro něho byla značně obtížná, zpravidla pro rozsáhlost či rozmanitost poručenicevho majetku, pak je poručník dle OZ oprávněn soudem navrhnout, aby tento jmenoval pro správu jmění dítěte opatrovníka. Výše uvedeného postupu lze

¹⁸¹Ustanovení § 1813 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1813.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁸²Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 951. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1130

¹⁸³HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s.1234

však využít pouze tehdy, pokud fyzická osoba jakožto poručník o dítě osobně pečuje. Soud pak návrhu vyhoví, pokud je splněna podmínka osobní péče poručníka o osobu poručence a značná obtížnost správy jmění poručence.¹⁸⁴ *Tutor* je ke dni podání návrhu spolu s tímto povinen předložit rovněž soupis jmění dítěte.¹⁸⁵ Vyhoví-li soud návrhu poručence a opatrovníka pro správu jmění dítěte jmenuje, vymezí rovněž vzájemná práva a povinnosti poručníka a opatrovníka pro správu jmění dítěte. Opatrovník pro správu jmění poručence pak bude muset plnit povinnosti *tutora* týkající se správy majetku poručence, avšak pouze ohledně jmění, které mu bylo do správy svěřeno.

Soud může rovněž od počátku výkonu poručenské funkce vymezit okruh práv a povinností poručníka úžeji, tedy tak, že v rozhodnutí o jmenování do funkce stanoví, že poručník nebude spravovat jmění dítěte, případně určitou část majetku. Pokud tak soud učiní, je povinen dítěti jmenovat opatrovníka pro správu jmění dítěte.

Německý občanský zákoník též výslovně upravuje odpovědnost poručníka za škody vyplývající ze zaviněného porušení povinností poručníka. Totéž platí pro dohlížejícího poručníka. Pokud je za škodu odpovědno vícero osob, odpovídají za škodu společně a nerozdílně.

Rovněž i BGB upravuje náhradu nákladů, na níž má poručník nárok, vzniknou-li mu tyto při výkonu poručenství. Nárok na náhradu nákladů však musí být u soudu uplatněn do 15 měsíců od jejich vzniku, přičemž tato může být na žádost poručníka prodloužena. Pokud není nárok na náhradu nákladů uplatněn ve shora uvedené lhůtě, pak zaniká. Výše uvedené právo má i poručník dohlížející.¹⁸⁶

Je-li poručenec nemajetný, může poručník požadovat náhradu nákladů ze státního rozpočtu.

Německý občanský zákoník výslovně stanovuje, že poručenství je vykonáváno bezplatně, výjimečně úplatně, pokud soud při ustanovení poručníka zjistí, že poručník vykonává poručenství z povolání. Podrobnosti se řídí zákonem o náhradě poručníků a opatrovníků, jenž stanovuje, že nárok na náhradu má poručník, pokud vede poručenství v rámci své profesní činnosti, přičemž profesionalita tkví obvykle v tom, že

¹⁸⁴ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. § 941 odst. 1. In Sbíрка zákonů. Česká republika. 2012, částka 33, s. 1129

¹⁸⁵ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 650

¹⁸⁶ Ustanovení § 1835 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1835.html [cit. dne 28. 11. 2016]

poručník vede více jak 10 poručenství či pokud čas potřebný pro výkon poručenství činí min. 20 hodin týdně, ne méně. Vede-li poručník více jak 10 poručenství, pak mu rodinný soud poskytne náhradu. Zákon o náhradě poručníků a opatrovníků však o výši náhrady nemluví. Naopak vykonává-li poručník poručenství min. 20 hodin týdně, pak činí odměna za každou hodinu času využitého k vedení poručenství 19,5 euro. Pokud však poručník disponuje zvláštními znalostmi použitelnými pro vedení poručenství či získal ukončení odborné vzdělání nebo srovnatelné vzdělání, může mu být odměna zvýšena do 25 eur a pokud získal odborné univerzitní vzdělání či srovnatelné vzdělání, pak mu může být odměna zvýšena až do 33,5 euro. Nárok na odměnu však musí být u soudu uplatněn a to do 15 měsíců po ustanovení poručenství. Za uplatnění nároku je též považováno také uplatnění nároku proti poručenci. Poručník může požadovat i zálohové platby.¹⁸⁷

Príměřená náhrada za výkon poručenství může být poručníkovi poskytnuta ze zvláštních důvodů z rozhodnutí soudu, pokud to ospravedlňuje rozsah či obtížnost poručenských záležitostí, s výjimkou případů, kdy je poručenec nemajetný. Úřadu péče o mládež nebo sdružení nemůže být poskytnuta žádná náhrada.¹⁸⁸

6.1.6. Povinnost předkládat účty ze správy jmění dítěte

Povinnost předkládat účty ze správy jmění dítěte spočívá v přesném dokladování jednotlivých výdajových a příjmových položek jmění dítěte prostřednictvím účtů, smluv či jiných dokladů. Jedná se o jakýsi podrobný souhrnný účet o správě poručencova jmění. Tuto povinnost poručník plní minimálně jedenkrát ročně, avšak stejně tak jako u zprávy o osobě dítěte a o jeho vývoji může soud stanovit interval kratší. Pokud je o poručencově jmění vedeno účetnictví, pak lze shora uvedenou povinnost splnit předložením ročního vyúčtování, jež je soud oprávněn přezkoumat a následně jej schválit, neschválit či rozhodnout o jeho doplnění, odstranění chyb či nesrovnalostí. Zákon však, oproti povinnosti podávat pravidelné zprávy o osobě dítěte a o jeho vývoji, opravňuje soud zprostit poručníka této povinnosti, a to v případě, že výnosy majetku nepřesahují pravděpodobné náklady na zachování majetku a na výchovu a výživu dítěte.

¹⁸⁷ Ustanovení § 3 zákona o odměně poručníků a opatrovníků, dostupný také na <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/vbvg/gesamt.pdf> [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁸⁸ Ustanovení § 1836 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1836.html [cit. dne 28. 11. 2016]

Pokud soud poručníka výše uvedené povinnosti zprostí, pak je poručník povinen na místo podrobného vyúčtování předkládat soudu zjednodušený přehled o příjmech a výdajích poručencova jmění, rámcovou zprávu o správě jmění poručence, ve které není třeba podrobně dokladovat jednotlivé položky příjmů a výdajů poručencova jmění.¹⁸⁹

Výše uvedenou povinnost nemusí poručník plnit v případě, že byl soudem obsah jeho poručnické funkce vymezen úzeji, tedy zejména v případě, že správu jmění dítěte vykonává opatrovník pro správu jmění dítěte, který pak bude mít tuto povinnost namísto poručníka, jelikož tato bude spadat do jeho působnosti.

Německá právní úprava též stanovuje poručníkovi povinnost skládat rodinnému soudu ročně ze správy majetku poručence účet. Je-li majetek poručence nepatrný a správa majetku tak není rozsáhlá, opravňuje BGB rodinný soud po prvním roce poručenství nařídit poručníkovi, že vyúčtování bude oprávněn předkládat po delší době, nejvýše však jednou za tři roky. Účet musí stejně tak jako u nás obsahovat uspořádané příjmy a výdaje, informace o prodeji a navýšení majetku, přičemž vše musí být doloženo účetními doklady, existují-li a jsou-li vydány. Je-li součástí správy majetku poručence rovněž i řízení živnosti či jiného podnikání, pak je shora uvedená povinnost splněna, předloží-li poručník účetní závěrku, přičemž rodinný soud je oprávněn požadovat předložení účetní knihy a dalších dokladů. Rodinný soud je povinen účet věcně přezkoumat a je-li to potřeba, pak jej napravit a doplnit. Pokud je poručníkovi ustanoven poručník dohlízející, pak předkládá účty o stavu jmění dohlízejícímu poručníkovi, jenž musí účty přezkoumat.¹⁹⁰

6.1.7. Povinnosti po skončení výkonu funkce poručníka

Po skončení výkonu funkcemi tutor ze zákona dvě povinnosti, a to povinnost ediční a povinnost předložit závěrečnou zprávu o výkonu poručenské funkce, jež by měla shrnovat vývoj dítěte během výkonu poručenské funkce a rovněž i způsob výkonu

¹⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. I.* vydání, Praha: C. H. Beck, 2014 s. 1203 - 1204

¹⁹⁰ Ustanovení § 1840-1843 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1840.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1841.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1842.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1843.html [cit. dne 28. 11. 2016]

funkce¹⁹¹ a jejíž součástí je i závěrečný účet ze správy poručencova jmění, který by měl rekapitulovat stav poručencova majetku ode dne, kdy se tutor funkce ujal, po den, kdy výkon této skončil.¹⁹²

Ediční povinnost znamená povinnost tutora vydat bezodkladně, nejpozději do 6 měsíců po skončení výkonu funkce soudu vše, co měl tento u sebe z důvodu výkonu poručenské funkce. Oproti dřívější právní úpravě obsažené v ZOR občanský zákoník nově explicitně upravuje přechod ediční povinnosti v případě smrti poručníka na jeho dědice, a pokud tito nejsou, pak má tuto povinnost každý, kdo má přístup k tomu, co měl zemřelý poručník z důvodu výkonu poručenské funkce u sebe. Co se týká povinnosti na předložení závěrečné zprávy, pak je poručník povinen tuto splnit ve stejné lhůtě jako povinnost ediční.¹⁹³

Rovněž i dle BGB má poručník povinnost po ukončení funkce vrátit poručenci spravovaný majetek zpět a složit ze správy jmění účty. Pokud již poručník poskytl účet ze správy jmění rodinnému soudu, pak postačí odkaz na tento. Je-li poručníkovi ustanoven poručník dohlízející, pak je poručník povinen účet ze správy jmění předložit tomuto, jenž je oprávněn tento přezkontrolovat. Poručník je povinen předložit účetnictví rodinnému soudu, poté, co jej předloží dohlízejícímu poručníkovi. Rodinný soud má povinnost účet ze správy jmění přiměřeně přezkoumat z účetního a věcného hlediska a schválit jej projednáním se zúčastněnými stranami za přítomnosti dohlízejícího poručníka.¹⁹⁴

Německý občanský zákoník výslovně neupravuje přechod ediční povinnosti, nýbrž ve vztahu k dědici poručníka upravuje pouze oznamovací povinnost dědice, který je povinen oznámit rodinnému soudu bez zbytečného odkladu úmrtí poručníka. Stejnou povinnost ukládá německá právní úprava rovněž i poručníkovi ve vztahu k dohlízejícímu poručníkovi či spoluporučníkovi.¹⁹⁵

¹⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1209

¹⁹² ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 645

¹⁹³ Česko. *Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník*. § 938 odst. 2. In *Sbírka zákonů. Česká republika*. 2012, částka 33, s. 1129

¹⁹⁴ Ustanovení § 1890-1892 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1890.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1891.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1892.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁹⁵ Ustanovení § 1894 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1894.html [cit. dne 28. 11. 2016]

7 DOHLED NAD VÝKONEM PORUČENSTVÍ

Občanský zákoník v ustanovení § 933 odst. 1 explicitně stanoví, že poručník podléhá při výkonu funkce stálému dozoru soudu. Poručník podléhá dozoru soudu od počátku výkonu funkce, tedy ihned po svém jmenování do funkce, což se projevuje zejména plněním shora uvedených povinností poručníka.

Německý občanský zákoník na rozdíl od naší právní úpravy výslovně věnuje část právní úpravy péči a dohledu poručenského soudu při výkonu poručenství. Rodinný soud má působit při zavedení poručníka do jeho úkolů a rovněž mu radit a kdykoli je požádán poručníkem či dohlížečím poručníkem o poskytnutí informací ohledně vedení poručenství a o osobním poměru poručence, pak je rodinný soud povinen takové informace poskytnout. Rovněž dohlíží na veškerou činnost poručníka a dohlížečícího poručníka při výkonu poručenství a zasahuje proti porušování povinnosti vhodnými příkazy a zákazy, zvláště pak dohlíží na zachování nezbytných osobních kontaktů mezi poručníkem a poručencem. Rodinný soud je dle německé právní úpravy oprávněn donutit poručníka a dohlížečícího poručníka k dodržování pokynů rodinného soudu ukládáním donucovacích pokut, s výjimkou úřadu péče o mládež a sdružení, kterým nemůže být uložena žádná pokuta.¹⁹⁶

Německá právní úprava stanovuje rodinnému soudu povinnost informovat úřad péče o mládež o ustanovení poručenství s uvedením poručníka a dohlížečícího poručníka, změnu těchto osob a též i ukončení poručenství.¹⁹⁷

7.1. Dohlížečící poručník

Německý občanský zákoník dává rodinnému soudu oprávnění ustanovit poručníkovi poručníka dohlížečícího, jímž může být úřad péče o mládež. Dohlížečící poručník musí být ustanoven, je-li s poručenství spojena správa jmění poručence, s výjimkou případů, kdy je správa majetku nevýznamná, nebo má-li být vykonávána více než jedním poručníkem kolektivně. Není-li poručenství vícero osob vykonáváno společně, pak může být dohlížečícím poručníkem ustanoven jeden z těchto poručníků

¹⁹⁶Ustanovení § 1837 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1837.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1839.html [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁹⁷Ustanovení § 1851 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/__1851.html [cit. dne 28. 11. 2016]

poručníkem dohlížejším. Určení a jmenování dohlížejšího poručníka se řídí ustanoveními, která platí pro vznik poručenství.¹⁹⁸

Základním právem a povinností dohlížejšího poručníka je kontrola poručníka, zda poručenství vykonává v souladu s povinnostmi z poručenství vyplývajícími. Dohlížejší poručník je povinen a oprávněn upozornit rodinný soud na případná porušení povinností ze strany poručníka a rovněž na veškeré případy, v nichž je rodinný soud oprávněn zasáhnout (např. smrt poručníka, výskyt jiných okolností, v důsledku nichž funkce poručníka končí či je nezbytné propuštění poručníka) oznamovat rodinnému soudu, neboť sám nemá žádné právní prostředky, kterými by mohl poručníka k plnění povinností donutit.¹⁹⁹

Dohlížejší poručník je oprávněn a povinen se účastnit soupisu majetku poručence, ročního vyúčtování a konečného vyúčtování, jež mu jsou předkládána. K některým právním jednáním poručníka je vyžadován souhlas dohlížejšího poručníka. Poručník je povinen podat ohledně výkonu poručenství dohlížejšímu poručníkovi informace a umožnit mu nahlédnout do dokladů týkajících se poručenství, je-li o to dohlížejším poručníkem požádán.²⁰⁰

Dohlížejší poručník není nikdy oprávněn zastupovat poručence a to ani v případě nouze.

¹⁹⁸ Ustanovení § 1792 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1792.html [cit. dne 28. 11. 2016]; https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_40_BandBGB/BGB/cont/beckok.BGB.p1792%2Ehtm [cit. dne 28. 11. 2016]

¹⁹⁹ Ustanovení § 1799 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1799.html [cit. dne 28. 11. 2016]

²⁰⁰ Ustanovení § 1799 a § 1109 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1799.html [cit. dne 28. 11. 2016]; http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1109.html [cit. dne 28. 11. 2016]

8 ZÁNÍK PORUČENSTVÍ A PORUČENSKÉ FUNKCE

8.1. Zánik poručenství

Občanský zákoník explicitně rozlišuje zánik poručenství, k němuž dochází v případech, kdy dítě již žádnou ochranu ze strany poručníka či jiné osoby nepotřebuje (tzn. odpadnou důvodu pro ustanovení poručníka), a zánik funkce poručníka, tedy zánik funkce konkrétní osoby v případě, kdy potřeba právní ochrany dítěte nadále trvá. K zániku poručenství dochází ze zákona na základě objektivních skutečností stojících na straně rodičů dítěte (případně osvojitelů) či dítěte samotného a soud o tomto nemusí rozhodovat,²⁰¹ naproti tomu k zániku funkce poručníka vedou jak skutečnosti objektivní, tak i subjektivní (o tomto bude blíže pojednáno v následující podkapitole). Mezi skutečnosti vedoucí k zániku poručenství jako takového zákon řadí nabytí rodičovské odpovědnosti či schopnosti tuto v plném rozsahu vykonávat alespoň jedním z rodičů, nabytí plné svéprávnosti poručenцем či jeho osvojení. Posledním důvodem vedoucím k zániku poručenství, který však zákon výslovně nezmiňuje, je potom smrt poručenice.²⁰²

Dle české právní úpravy nabývá fyzická osoba plné svéprávnosti dosažením zletilosti, přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství (k tomuto podrobněji viz podkapitola 4.1. Zákonné požadavky na osobu poručníka) a „*poručenství zaniká bez ohledu na způsob, jakým k nabytí (plné) svéprávnosti došlo.*“²⁰³

Osvojením se dle ustanovení § 794 OZ rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Jedním z následků osvojení je, že osvojitel osvojením získá rodičovskou odpovědnost, což znamená, že tento vstupuje do právního postavení rodičů a poručenství nad nezletilým dítětem již není potřeba, neboť ochranu zájmů nezletilého nesvéprávného dítěte a dítěti samotnému bude poskytovat osvojitel.

²⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. I.* vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1205

²⁰² ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 639

²⁰³ ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 640

Rodič nabyvá rodičovskou odpovědností, které byl dříve soudem zbaven, tehdy, pokud soud rozhodne o jejím obnovení. Mezi další skutečnosti vedoucí k zániku poručenství lze zařadit rovněž

- rozhodnutí soudu o navrácení výkonu rodičovské odpovědnosti rodiči, jemuž byl její výkon pozastaven dle § 896 OZ,
- určení rodičovství (otcovství či mateřství) k nalezenému dítěti,
- došlo-li k odvolání souhlasu s osvojením po uplynutí 3 měsíců ode dne, kdy byl tento udělen,
- nabytí plné svéprávnosti ze strany nezletilého rodiče poručenec,
- byla-li rodiči, jenž byl soudem omezen ve svéprávnosti a současně i v rodičovské odpovědnosti, navrácena plná svéprávnost a rodičovská odpovědnost,²⁰⁴
- smrt poručenec.²⁰⁵

Rovněž i německá právní úprava rozlišuje ukončení poručenství a ukončení poručenské funkce. K ukončení poručenství dochází stejně tak jako dle české právní úpravy tehdy, přestanou-li platit předpoklady odůvodňující ustanovení poručníka (nabytí zletilosti poručenec, pokud alespoň jeden z rodičů získá rodičovskou odpovědnost zpět nebo mu je tato obnovena, stanovení dříve neznámého rodinného statusu poručenec apod.). K ukončení poručenství dochází přímo ze zákona, aniž by bylo potřeba rozhodnutí poručnického soudu.²⁰⁶

Důvodem ukončení je rovněž smrt poručenec (BGB tuto výslovně stanovuje). Je-li poručenec prohlášen za mrtvého či je stanoveno datum jeho úmrtí, pak končí poručenství právní mocí rozhodnutí o prohlášení za mrtvého či právní mocí rozhodnutí

²⁰⁴ O nabytí schopnosti rodičů či alespoň jednoho z rodičů vykonávat rodičovskou odpovědnost rovněž rozhoduje soud tak, že zruší své předchozí rozhodnutí o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti. Jinak je tomu v případě nezletilého rodiče, kterému je výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven přímo ze zákona, a to až do doby, než tento nabude plné svéprávnosti. Nabytím plné svéprávnosti (k tomuto viz podkapitola ...) tak pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti končí a ruku v ruce s tímto zaniká rovněž i poručenství, jelikož dříve nezletilý rodič je schopen rodičovskou odpovědnost vykonávat v plném rozsahu.

²⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1205

²⁰⁶ BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB. 2. auflage*. München: C. H. Beck, 2003, s. 1151

o určení data úmrtí poručenice.²⁰⁷ K ukončení poručenství tedy ve shora uvedených případech nedochází ze zákona, ale je vyžadováno konstitutivní rozhodnutí rodinného soudu, z čehož lze dovodit, že samotná nezvěstnost poručenice není důvodem pro ukončení poručenství.

8.2. Zánik poručenské funkce

O zániku poručenské funkce zákon hovoří tehdy, pokud zaniká funkce konkrétního poručníka, avšak potřeba ochrany zájmů nezletilého dítěte a jeho osoby nadále trvá. Jedná se tedy o relativní zánik poručenství ve vztahu ke konkrétnímu poručníkovi. Poručenská funkce dle zákona zaniká smrtí poručníka, rozhodnutím soudu o zproštění poručenské funkce či odvoláním poručníka z funkce.

Ke zproštění poručnické funkce dochází buď na základě žádosti poručníka, které soud vyhoví, existují-li důležité důvody pro zproštění poručenské funkce, anebo pokud osoba vykonávající funkci poručníka přestane splňovat předpoklady pro její výkon, stane se tedy osobou nezpůsobilou. Mezi důležité důvody vedoucí ke zproštění poručenské funkce teorie a praxe řadí např. zhoršení zdravotního stavu poručníka, nutnost dlouhodobého pobytu poručníka v cizině, velkou vzdálenost bydliště poručníka od bydliště poručenice či vůle nechtít poručenství vykonávat (funkce poručníka je dobrovolná a tudíž nelze k výkonu funkce nutit někoho, kdo se domnívá, že nemůže funkci vykonávat).²⁰⁸ Oproti tomu nezpůsobilou pro výkon funkce poručníka se osoba stává tehdy, ztratí-li plnou svéprávnost. Nezpůsobilou se tak dle OZ stává osoba, jež byla omezena na svéprávnosti. Na základě shora uvedeného lze tedy konstatovat, že soud rozhoduje o zproštění poručenské funkce jednak na návrh poručníka či z úřední povinnosti.

Soud osobu z funkce poručníka odvolá v případě, pokud tato porušuje poručnické povinnosti. S ohledem na skutečnost, že zákon nehovoří o podstatném porušení povinností, lze konstatovat, že soud může poručníka z funkce odvolat, pokud tento poruší jakoukoli poručnickou povinnost, přičemž není podstatné, zda poručník

²⁰⁷Ustanovení § 1884, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1884.html [cit. dne 28. 11. 2016]

²⁰⁸ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 641

poruší povinnost mající vůči dítěti či povinnost plnící vůči soudu. „*Odvolání poručíka z funkce by mělo být užito, jestliže poručník porušuje své povinnosti v takové míře, že tím ohrožuje zájmy dítěte.*“²⁰⁹ Zákon dává soudu rovněž pravomoc odvolat osobu z funkce poručníka rovněž tehdy, pokud soud zjistí důvody, pro které není vhodné, aby poručník svou funkci nadále vykonával, např. poručník začne vést nezřízený život či začne ve zvýšené míře konzumovat alkohol, aniž by porušoval své povinnosti. Záleží však na uvážení soudu, zda k tomuto přistoupí či nikoli.²¹⁰ Odolání poručníka z funkce tedy představuje trest za porušení poručnických povinností a má sankční povahu.

V případě zániku poručenské funkce však stále trvá potřeba ochrany dítěte, jelikož důvody, pro něž byl poručník jmenován, nadále existují, a proto soud musí na místo poručníka, jehož funkce skončila jedním ze shora uvedených způsobů, jmenovat poručníka jiného.

Ukončení poručnické funkce upravuje BGB v ustanoveních § 1886 – 1889. Dle ustanovení § 1886 BGB musí rodinný soud odvolat poručníka z funkce, pokud tento porušuje povinnosti poručníka a ponechání takové osoby ve funkci poručníka by ohrozilo zájem poručenec, a rovněž v případě, byla-li poručníkem jmenována osoba nezletilá či osoba, jíž byl jmenován opatrovník, či nastane-li u osoby poručníka potřeba této jmenovat opatrovníka.

Úřad péče o mládež a sdružení je rodinný soud povinen z funkce poručníka odvolat a jmenovat poručníka jiného, pokud to poslouží blahu poručenec a je-li k dispozici jiná vhodná osoba na post poručníka. V tomto případě soud rozhoduje buď na základě žádosti či z vlastního podnětu. Podat žádost dle předchozí věty jsou oprávnění především poručenec, jemuž bylo 14 let a každý, kdo uplatňuje oprávněné zájmy poručenec. Naopak úřad péče o mládež a sdružení jsou povinni žádost podat, jakmile se dozví o jiné vhodné osobě, jež by mohla být do funkce poručníka jmenována.²¹¹

Rodinný soud je povinen propustit úředníka či církevního služebníka jmenovaného na post poručníka, bylo-li povoleno, jež je nutné k převzetí poručnictví či

²⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. I.* vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1208

²¹⁰ ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, s. 643

²¹¹ Ustanovení § 1887 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1887.html [cit. dne 28. 11. 2016]

k pokračování či trvání poručnictví, odepřeno, odvoláno, nebo pokud dojde k vydání zákazu pokračovat v poručnictví.²¹²

Rodinný soud je rovněž povinen propustit z poručenské funkce poručníka na základě jeho žádosti, pokud k tomuto poručníka opravňuje závažný důvod, jímž je především výskyt okolností, které by opravňovaly poručníka odmítnout převzetí poručenství, tedy okolnosti uvedené v § 1786 odst. 1 č. 2 – 7 BGB (tedy věk 60 let, péče o osobu a majetek více než tří nezletilých dětí, postižení či nemoc bránící v řádném výkonu poručenství).

Najde-li se jiná vhodná osoba k výkonu poručenství a není-li to v rozporu s nejlepšími zájmy poručenice, zproští rodinný soud poručenskou funkci úřad péče o mládež a sdružení na jejich žádost.²¹³

Po ukončení funkce musí poručník vrátit rodinnému soudu osvědčení, případně rozhodnutí či potvrzení o zahájení poručnictví o jmenování rodinnému soudu.²¹⁴

²¹² Ustanovení § 1888 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1888.html [cit. dne 28. 11. 2016]

²¹³ Ustanovení § 1889 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1889.html [cit. dne 28. 11. 2016]

²¹⁴ Ustanovení § 1883 BGB, dostupné také na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1883.html [cit. dne 28. 11. 2016]

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo jednak poukázat na nejdůležitější historické milníky, jež ovlivnily vývoj institutu poručenství na našem území a především pak přiblížit současnou právní úpravu poručenství v České republice s přihlédnutím k právní úpravě poručenství ve Spolkové republice Německo.

Z výše zmíněných historických milníků ve vývoji institutu poručenství je patrné, že poručenství představuje právní institut, jenž má nejen na našem území několikasetletou tradici, přičemž většina práv a povinností poručníka, jež známe dnes, byla s jistými modifikacemi zakotvena již v kodifikacích zemského a městského práva, následně pak především v ABGB, jenž ovlivnil vývoj institutu poručenství na našem území zřejmě nejvíce.

Jelikož je těžiště této práce tvořeno přiblížením současné právní úpravy poručenství na našem území s přihlédnutím k právní úpravě institutu poručenství ve Spolkové republice Německo, je na místě v jejím závěru především poukázat a odlišnosti právních úprav institutu poručenství obsažených v OZ a BGB a tyto vyzdvihnout.

Předně je třeba zmínit, že BGB koncentruje téměř veškerou právní úpravu obsahu funkce poručníka a potažmo i celého institutu poručenství na jedno místo zákona, kdežto naše právní úprava je roztržštěná a rozptýlena na různých místech OZ (viz např. ustanovení o právním zastoupení, o rodičovské odpovědnosti).

První rozdíl mezi českou a německou právní úpravou lze pozorovat v právní úpravě jmenování poručníka, když německá právní úprava umožňuje jmenovat dítěti poručníka ještě před jeho narozením, lze-li předpokládat, že toto bude poručníka po narození potřebovat. V České republice je možné poručníka dítěti jmenovat až po jeho narození a to především s ohledem na skutečnost, že česká právní úprava žádné podobné ustanovení neobsahuje. Osobně se domnívám, že zavedení možnosti jmenovat dítěti poručníka ještě před jeho narozením by ani v našem právním řádu nebylo na škodu, neboť by tím došlo především k eliminaci případů, kdy je dítěti jako poručník ustanoven OSPOD, nenajde-li se jiná vhodná osoba.

Nastane-li některý z důvodů ospravedlňující jmenování poručníka, stanovuje BGB výslovně některým v zákoně vyjmenovaným subjektům oznamovací povinnost.

Česká právní úprava sice výslovně oznamovací povinnost nezakotvuje, ale s ohledem na skutečnost, že lze řízení o jmenování poručníka zahájit jak z moci úřední, tak na návrh, je každý, kdo se dozví o skutečnostech odůvodňujících jmenování poručníka, oprávněn podat soudu podnět, který tento prověří a případně zahájí řízení o jmenování poručníka z moci úřední či dokonce podat návrh na zahájení řízení o ustanovení poručníka. Navzdory shora uvedenému se však domnívám, že i v tomto případě by se mohl český zákonodárce inspirovat německou právní úpravou a to především z toho důvodu, že česká právní úprava stanovuje pouze oprávnění a nikoli povinnost podat podnět, případně návrh na zahájení řízení, a rovněž s ohledem na skutečnost, že se soud o potřebě ustanovit dítěti poručníka mnohdy dozvídá se značným zpožděním.

V otázce výběru osoby poručníka, podávají obě právní úpravy soudu celkem podrobný a obligatorní návod, jak při výběru osoby poručníka postupovat. Občanský zákoník i BGB shodně upřednostňují vůli rodičů, neboť poručníkem může být dle obou právních úprav jmenována osoba, již rodiče výslovně z poručenství nevyloučili, není-li to samozřejmě v rozporu se zájmy dítěte. Německá právní úprava však právo rodičů určit dítěti poručníka upravuje podrobněji, neboť výslovně stanovuje formu projevu vůle rodičů (závěť) a i pravidla pro případ, odporují-li si projevené vůle rodičů (v takovém případě se totiž užije pokyn rodiče, který zemřel později). Německý občanský navíc upravuje i způsobilost rodičů určit dítěti poručníka, neboť v ustanovení 1777 odst. 1 výslovně stanovuje, že rodiče mohou poručníka dítěti určit pouze tehdy, jsou-li oprávnění v okamžiku své smrti o dítě osobně pečovat a spravovat jeho majetek. Otec navíc může dle BGB navrhnout poručníka i dítěti, které se narodí až po jeho smrti, avšak pouze za předpokladu, že by byl oprávněn tak učinit v případě, kdy by se dítě narodilo před jeho smrtí. Jelikož mohou dle BGB rodiče výběr osoby poručníka, případně její vyloučení, provést pouze formou závěti, lze konstatovat, že německá právní úprava umožňuje rodičům určit poručníka pouze pro případ jejich smrti. Tím, že česká právní úprava žádnou konkrétní formu naznačení či vyloučení určité osoby z poručenství neobsahuje, se lze domnívat, že rodiče mohou ovlivnit výběr osoby poručníka kdykoli během svého života, dokonce i pro případ, že dojde k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti či ke zbavení rodičovské odpovědnosti, v čemž lze

jistě spatřovat oproti německé právní úpravě výhodu. Česká právní úprava tak mnohem více reflektuje a respektuje autonomii vůle rodičů při výběru poručníka.

Německý občanský zákoník rovněž pamatuje i na situace, kdy je předurčenému poručníkovi bráněno ve výkonu poručenství pouze dočasně. V takovém případě je rodinný soud povinen osobu rodiči určenou po odpadnutí překážky na základě její žádosti jmenovat na místo dosavadního tutora. V OZ obdobná úprava řešící shora uvedené chybí, i když by byla jistě žádoucí, neboť by tak bylo plně vyhověno vůli rodičů, jíž OZ staví při výběru osoby poručníka do popředí.

Další odlišností týkající se poručníka vybraného rodiči dítěte je, že německá právní úprava tomuto přiznává jiné právní postavení než poručníkovi vybranému soudem, neboť jedině poručník vybraný rodiči je oprávněn odmítnout poručenství i bez existence omluvných důvodů (poručník určený soudem má totiž zákonem uloženou povinnost poručenství převzít). Vzhledem ke skutečnosti, že v České republice je poručenská funkce funkcí dobrovolnou, může dle OZ poručenství odmítnout jak osoba vybraná na post poručníka soudem, tak i osoba určená rodiči dítěte. V této otázce nelze než dát přednost české právní úpravě, neboť se domnívám, že nucení osoby k výkonu poručenství není žádoucí a odporuje smyslu poručenství, jímž je především ochrana osoby dítěte, jeho práv a právem chráněných zájmů. Nevykonává-li osoba poručenství dobrovolně a je-li k němu nucena, lze se důvodně domnívat, že nebude věnovat ochraně dítěte a jeho oprávněným zájmů tolik pozornosti a péle jako osoba, jež vykonává funkci poručníka dobrovolně.

Obě právní úpravy shodně připouštějí možnost svěření výkonu funkce poručníka vícero osobám, avšak obě zároveň dávají přednost výkonu poručenství osobou jedinou. Česká právní úprava pak výslovně hovoří počtu osob, jež mohou být poručníkem jmenovány (výslovně zmiňuje osoby dvě), kdežto německá právní úprava o počtu osob nehovoří, z čehož lze vyvodit, že poručníkem mohou být vedle sebe jmenovány více jak dvě osoby, což není dle mého názoru žádoucí, neboť čím více osob je ustanoveno do funkce poručníka, tím hůře se v případě neshod poručníků ohledně vedení poručenství dosahuje konsensu.

Jednou z dalších odlišností německé právní úpravy je, že BGB připouští výkon poručenství širšímu okruhu subjektů, výslovně zmiňuje úředníky, církevní služebníky nebo právně způsobilá sdružení. I v tomto směru by se mohla stát německá právní

úprava pro českého zákonodárce inspirativní, neboť rozšířením okruhu subjektů způsobilých k výkonu poručenství by v českém prostředí došlo k eliminaci případů, kdy je dítěti v případech, není-li tu žádná jiná vhodná osoba, ustanoven poručníkem OSPOD.

Německá právní úprava navíc na rozdíl od české rozeznává ještě poručníka dohlížejícího, jenž musí být poručníkovi ustanoven, je-li s poručenství spojena správa jmění poručenice, s výjimkou případů, kdy je správa majetku nevýznamná, nebo má-li být vykonávána více než jedním poručníkem kolektivně, přičemž základním právem a povinností dohlížejícího poručníka je kontrola poručníka, zda poručenství vykonává v souladu s povinnostmi z poručenství vyplývajícími. Dohlížející poručník tak vykonává jakýsi dozor nad výkonem poručenství poručníkem. Osobně se domnívám, že by zavedení dohlížejícího poručníka by nebylo na škodu ani v českém prostředí, a to především z toho důvodu, že by došlo k přesunu některých kompetencí soudu v oblasti dozoru nad výkonem poručenství na dohlížejícího poručníka, čímž by se alespoň částečně zmírnila zátěž soudů.

K převzetí poručnické funkce přistupuje německá právní úprava zcela odlišně než právní úprava česká, neboť BGB výslovně zakotvuje, že přijetí poručenství je povinností každého německého občana, pokud byl tento rodinným soudem vybrán a pokud mu ve jmenování nebrání některá z výše uvedených překážek. Povinnost převzít poručenství se však vztahuje pouze na osoby, jež byly vybrány soudem, nikoli tedy na osoby určené rodiči. Naopak česká právní úprava přistupuje k funkci poručníka jako k dobrovolné. Obě právní úpravy pak umožňují výkon funkce poručníka odmítnout, přičemž právo poručenství odmítnout musí být dle BGB a OZ u rodinného soudu uplatněno před jmenováním osoby poručníkem, jinak toto zaniká. Německá úprava však oproti té české v ustanovení § 1786 BGB uvádí konkrétní důvody, pro něž je možné poručenství odmítnout. Česká právní úprava neupravuje důvody pro možné odmítnutí poručnické funkce ani demonstrativně, pouze stanoví oprávnění odmítnout, což odráží především skutečnost, že poručenství je funkcí dobrovolnou a nikdo nemůže být nucen k jejímu převzetí. Osobně se domnívám, že by bylo pro větší právní jistotu žádoucí uvést v OZ alespoň demonstrativně některé důvody, pro něž může poručník funkci odmítnout.

S ohledem na skutečnost, že německá právní úprava pokládá převzetí poručenské funkce za občanskou povinnost, je možné k převzetí funkce osobu, jež funkci poručníka bezdůvodně odmítla, donutit ukládáním pokut, což osobně hodnotím negativně, neboť se domnívám, že by měl být výkon poručenství dobrovolný a to především proto, aby byl vykonáván v nejlepším zájmu dítěte, neboť je-li někdo k výkonu poručenství nucen, je více než pravděpodobné, že taková osoba nebude poručenství vykonávat v nejlepším zájmu dítěte. Na druhou stranu nelze německé právní úpravě upřít, že dochází k eliminaci případů, kdy je dítěti ustanoven jako poručník orgán veřejné moci.

Další rozdíly mezi českou a německou právní úpravou poručenství lze spatřit především v úpravě právního postavení a obsahu funkce poručníka. Mezi zásadní odlišnost, které BGB oproti OZ obsahuje, lze v otázce obsahu funkce poručníka jmenovat např. explicitně stanovenou povinnost poručníka udržovat osobní kontakt s dítětem, jenž je realizována prostřednictvím návštěv, které musí probíhat min. jednou měsíčně, povinnost pečovat o náboženskou výchovu poručenice, a především pak široká škála povinností a oprávnění poručníka v rámci správy jmění poručenice.

Ohledně soupisu majetku poručenice platí v obou právních úpravách obdobná pravidla, přičemž BGB navíc výslovně stanovuje poručníkovi opatřit soupis majetku poručenice prohlášením o správnosti a úplnosti, povinnost zapojit do vytváření soupisu majetku dohlížejíciho poručníka, je-li ustanoven. Německý občanský zákoník rovněž proti naší právní úpravě výslovně upravuje možnost poručníka využít při soupisu majetku pomoci úředníka, notáře či jiného odborníka. V naší právní úpravě toto výslovně upraveno není, avšak s ohledem na skutečnost, že je poručníkovi stanovena pouze povinnost soupis jmění soudu předložit, domnívám se, že může soupis jmění vytvořit i osoba odlišná od poručníka či poručníkovi alespoň při jeho vytváření pomoci, zejména v případech značně rozsáhlého jmění poručenice.

S ohledem na znění kapitoly 6 Obsah funkce poručníka lze shrnout, že německá právní úprava správy jmění poručenice je podrobná a pro naší právní úpravu by mohla být inspirativní, neboť BGB celkem podrobně stanovuje, jak má poručník nakládat s některými částmi poručeniceva jmění (peněžní prostředky, cenné papíry) a rovněž podává výčet právních jednání, k nimž poručník v rámci správy jmění potřebuje souhlas soudu, případně dohlížejíci poručníka a výčet právních jednání, k nimž souhlas soudu nepotřebuje.

Další rozdíl v české a německé právní úpravě poručenství je možné spatřit v otázce odměňování za výkon poručenství. Německý občanský zákoník výslovně stanovuje, že je poručenství vykonáváno bezplatně, výjimku tvoří případy, zjistí-li soud při ustanovení poručníka, že tento vede poručenství v rámci své profesní činnosti (vede více jak 10 poručenství či věnuje-li výkonu poručenství více jak 20 hodin týdně). Dle české právní úpravy poručníkovi náleží odměna za výkon funkce pouze v případě, vykonává-li správu jmění poručenec, jelikož je odměna navázána na existenci jmění a rovněž na výnos ze jmění poručenec, tudíž je-li poručenec nemajetný a nemá žádné jmění, nárok na úhradu nákladů a odměna poručníkovi nenáleží. Je-li nemajetný poručenec v Německu, pak jsou nárok na úhradu nákladů a odměna hrazeny ze státního rozpočtu.

Při ukončení poručnické funkce stanovuje německá právní úprava výslovně oznamovací povinnost v případě skutečnosti mající za následek ukončení poručenství či poručenské funkce. Naopak neupravuje přechod ediční povinnosti na dědice poručníka či jiné osoby mající přístup k tomu, co měl poručník v důsledku výkonu poručnické funkce u sebe.

I když se může zdát na první pohled česká právní úprava poručenství dostatečná, ze srovnání s německou právní úpravou je patrné, že rozsah a obsah práv a povinností poručníka jsou v české právní úpravě vymezeny obecně. S ohledem na shora uvedené lze konstatovat, že i když došlo oproti původní právní úpravě obsažené v ZOR k jistému rozšíření právní úpravy poručenství, je rovněž i poručenství institutem, který bude možné a potřeba ještě v budoucnu dále rozvíjet a rozpracovat a přiblížit jej evropským kodexům, přičemž inspirací mohou být zákonodárci zahraniční právní úpravy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Monografie, učebnice, komentáře

- BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3. Familienrecht. §§ 1297 – 2385 EGBGB.* 2. auflage. München: C. H. Beck, 2003, ISBN 3 406 48382 8
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání,* Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo.* 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-552-7
- JIREČEK J. *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Kristiána z Koldína,* 5. Vydání. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1876, ISBN neuvedeno
- KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému.* Praha: Bursík a Kohout, 1904, ISBN neuvedeno
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPĚK, M. *Římské právo.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vydání,* Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9
- RADVANNOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, ISBN 80-7179-182-2
- REBMANN, K., SÄCKER, F. J., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5. Familienrecht. 2. Halbband (§§ 1589 – 1921).* 2. auflage. München: C. H. Beck, 1987, ISBN 3 406 30544 X
- ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl první (§§ 1 až 284).* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, ISBN neuvedeno
- SLAVÍČKOVÁ, P. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací.* 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, ISBN 978-80-7422-220-7

- ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, ISBN 978-80-7478-369-2
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M., BÍLÝ, M., HAMULÁKOVÁ, K., KŘIVÁČKOVÁ, J., PIRK, T., SMOLÍK, P.. *Zákon o zvláštních řízeních soudních.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 945. ISBN 978-80-7400-297-7
- ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7478-325-8

Elektronické dokumenty

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný občanský zákoník rakouský. In: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywte>
- Česko. *Usnesení předsednictva ČNR č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky.* In: Sbírka zákonů České republiky. 1992, částka 1, s. 18, 19, 21-22
- Úmluva o právech dítěte z New Yorku ze dne 20. 11. 1989, vyhlášená sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí ČSFR č. 104/1991 Sb.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
- Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=292/2013&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=359/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

- Bürgerliches Gesetzbuch, 1896. In: *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* [informační systém]. In: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

RESUMÉ

Poručenství

Tato diplomová práce se zabývá institutem poručenství, nejdůležitějšími historickými milníky ve vývoji institutu poručenství a právní úpravou poručenství v České republice s přihlédnutím k právní úpravě poručenství ve Spolkové republice Německo. Poručenství je právním institutem, prostřednictvím něhož je zajišťována nezletilému nesvéprávnímu dítěti, které se ocitlo bez potřebné právní ochrany, náhradní právní ochrana. Hlavním cílem poručenství je především zajištění náležité náhradní péče o právní záležitosti poručenosti.

Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí a osmi kapitol. První část práce je věnována nejdůležitějším kodifikacím, které dle mého názoru nejvíce ovlivnily vývoj poručenství na našem území. První část práce pojednává o právní úpravě poručenství v právu římském, právu městském a zemském, ve Všeobecném občanském zákoníku a okrajově též o právní úpravě poručenství obsažené v zákoně o právu rodinném a zákoně o rodině.

Druhá část práce se zabývá právní úpravou poručenství v České republice s přihlédnutím k právní úpravě poručenství ve Spolkové republice Německo. Druhá kapitola práce je věnována pojmu poručenství a pramenům právní úpravy poručenství v České republice. Těžiště práce je pak tvořeno třetí až osmou kapitolou, které pojednávají o vzniku poručenství, osobě poručníka, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, o právech a povinnostech poručníka, o dohledu nad výkonem poručenství a o zániku poručenství a poručenské funkce. V závěru práce jsou následně vyzdviženy nejdůležitější rozdíly v právní úpravě poručenství v České republice a Spolkové republice Německo.

Cílem práce bylo přiblížit právní úpravu institutu poručenství v České republice a poukázat na rozdíly právní úpravy poručenství v České republice a Spolkové republice Německo.

RESUMÉ

Tutorship (as type of guardianship).

The thesis deals with a guardianship, with the most important historical milestones in a guardianship evolution and with the guardianship legislation in the Czech Republic taking into account guardianship legislation in the Federal Republic of Germany. Through the guardianship is provided alternative legal protection of legally incompetent minor lacking necessary legal protection. The aim of the guardianship is ensuring an appropriate alternative legal protection of ward's legal matters.

The thesis is dividend into two parts and eight chapters. The first part is devoted to the most important codifications which in my opinion influenced the development of the guardianship on our territory the most. The first part deal with guardianship legislation in the Roman law, provincial and municipal law, in the General Civil Code and marginally about guardianship legislation contained in the Act of family law and in the Family Code.

The second part of the thesis deal with guardianship legislation in the Czech Republic taking into account guardianship legislation in the Federal Republic of Germany. The second charter is devoted to the term guardianship and to the sources of guardianship legal regulation in the Czech republic. The core of the thesis consists of the third to eighth chapter, which deal with a guardianship constitution, a person of guardian, the social and legal authority, rights and obligations of the guardian, a supervision over guardianship performance and with termination of guardianship and termination of guardianship office.

Conclusion highlights the most important differences between the guardianship legislation in the Czech republic and in the Federal Republic of Germany.

The aim of this thesis was to describe the guardianship legislation in the Czech republic and point to the differences between the guardianship legislation in the Czech republic and the Federal Republic of Germany. The most important differences are highlighted in the conclusion of this thesis.

KLÍČOVÁ SLOVA

poručenství

poručník

rodičovská odpovědnost

orgán sociálně-právní ochrany dětí

veřejný poručník

správa jmění dítěte

guardianship

guardian

parentel responsibility

social and legal authority

the public guardian

managing the child's property